

Ta landab mesipuu poole..

Muusikaleht

8/9
1992

Karlheinz Stockhauseni värvilised unenäod

lk. 10—11

Veel numbris

- Orkestrite palkadest* (lk. 3)
- Kingiti vale viiul* (lk. 3)
- Leo Normet 70* (lk. 4—5)
- Noorte orkestrantide
hädad* (lk. 6)
- Raveli kreedo* (lk. 14)
- Muhelusi muusikutest* (lk. 16)

Tartumaalt

* „Vanemuise“ kontserdisaalis etendus mais Vera Lynni laulude õhtu, esinejateks Heli Vahingu või Katrin Karisma ja Taisto Noor või Mart Sander ning „Vanemuise“ koorilauljad ja orkestrandid. V. Lynni tunti tema hülgeajal — II maailmasõja aastatel — lihtsate, headesest ja ilust kõnelevate laulude esitajana nii rindel kui tagalas. Pärit oli lauljatar Inglismaalt, soolokarjääri alustas 1941. a.

* Maikuu tegi nädalase ringsõidu Tartumaal harrastusmuusikute ja -tantsijate rahvalaulu- ja tantsuansambel Iirimaalt Leixlipist.

* „Tartu kevade“ aegu oli kuulda palju koorilaulu. Esinemas käsid Kuusankoski Naukio kooli koor ja ansambel, Raabe noortekoor Pauli Ylitalo juhatusel, Kempele kammerkoori „Aiolos“ topeltkvartett. Toimus Tartu koolikoordine kontsert.

* 25. mail esines sama ürituse raames Jyväskylä sümfoonia-

Läänemaalt

* Haapsalu sõpruskommunis Rootsi maal Haninges peeti 4.—7. juunini Balti festivali. Osa võtsid Taebala kammerkoor, Haapsalu muusikakooli kammeransambel, „Pumps—punt“ ja AS „Westi“ rahvatantsuansambel.

* 7. juunil maeti R. Tobiase põrm ümber Kullamaa kalmistule.

* 23. juulil esines Lääne-Nigula kirikus Mellilä koguduse koor Soomest.

Põlvamaalt

* 13. juunil oli Intsikurmus laulupäev.

* VI leelopäev toimus Värskas 17. ja 18. juulil. Osalesid Võru, Petseri, Tartu ja Tallinna setu koorid. Külalised olid Norrast, Lätist, Pihkva oblastist, Soomest. Leelokoor „Helmekaala“ pälvis rahvuskultuuripärandi kaitsmise eest FVS Euroopa preemia. FVS on Hamburgi metseeni dr. A. Tolpferi 1931. a. loodud heategevusasutus.

Järvamaalt

* 17. mail tähistati Järvamaa helilooja Johannes Hiobi 85. sünni-

* Juunis toimus 8. korda „Aravete blues“. Esinesid U. Lattikase ansambel koos Austraaliast pärit trompetisti M. D. Beckmaniga, Rakvere trio „Sats Blues Band“, S. Vrait, duo A. Pilliroog — A. Agan, Avo Tamme, „Krahv Fersen“ Viljandist.

Harjumaalt

* 29. mail oli Tallinnas Harju muusikakoolide lõpetajate pidulik kontsert. Maakonnas on 11 muusikakooli, lõpetajaid seekord 43.

* 30. mail peeti Kose vallas juubelpidu. Esimene Kose kihelkonna laulupidu peeti 1932. a. tookordse köstri ja organisti Arnold Räsä eestvedamisel (praegu on vanahärra 98-aastane).

* 13. juunil toimus Ida-Harju praostkonna vaimulik laulupäev. Kuusalus esinesid kohalike sega- ja lastekooride kõrval lauljad Hämeenlinnast, Viljandist, Haapsalust, Märjamaalt ja Tallinnast.

* Augustis käis Saku segakooriga „Tuljak“ külaline — Rootsi linna Gävle kammerkoor „Concordia“. Saku lossis kontserdil lauldi Bachi, madrigale, vanu inglise ja rootsi rahvalaule. Külalised lubasid uuesti Eestisse tulla 1994. a. üldlaulupäev aegu.

Hiiumaalt

* 29. mail tähistati Suuremõisa lossi 220. aastapäeva. Õhtul, pärast ettekandeid ja arutelusid, kuulati Taebala kammerkoori kontserti.

* 6. juunil peeti Käina III laulupäev. Külalisteks olid Haljala segakoor, Türi poistekoor, TTÜ Akadeemiline Meeskoor, puhkpilliorkester „Haapsalu“, Virolahti Muusikaühingu sega- ja meeskoor, Karhula kooli lastekoor jt. Päev lõppes ühise simmaniga Kassaris.

* 26. juunil sõitis Käina segakooriga „Hiula“ Rootsi. Nädalane reis sai teoks Degerforsi ansambli „Oktaven“ kutsel, kellega koos anti juuni keskpaiku Hiiumaa kuulajatele kontserdid.

Viljandimaalt

* 2.—15. maini toimus Moskvas festival „Vana muusika Moskva ajaloolistes paikades“. Viljandi linnakapell esines Püha Barbara kirikus ja Kolmainu kirikumuseumis. Esitati renessansi ja keskaja muusikat.

* Viljandi Kultuurikolledži muusikaosakonna lahtiste uste päev oli maikuu keskel. Huvilised võisid päeval tunde jälgida, õhtul aga osaleda õpilaste musitseerimisest.

* Mais võitis kultuurikolledži ansambel „Alle-aa“ osa rahvamusikafestivalist Flandrias. 7. päeva jooksul anti 11 kontserti Belgia linnades, esineti lühikavaga Leuveni kohalikus raadios.

* Porvoos ja Helsingis käis naiskoor „Eha.“ 16. mail anti ühine kontsert sealsete kooridega „Porvoon Naislaulajad“ ning „Borgå Dämkör“.

* Mai lõpul külastas Eestit segakooriga „Koi“ kutsel Rättviki-Boda segakooriga Karl-Gunnes

Lissi juhatusel. Koori saatis ansambel kahest viuldajast, klarnetist ja fagotist. Esitati rootsi muusikat.

* 30. mail toimus Viljandi Pauluse kirikus Saltsjöbadeni (Rootsi) kiriku kammerkoori kontsert.

* 2. juunil oli kultuurikolledži külaliseks Yuri Meyrowitz Torontost koos helilooja Ted Dawsoniga. Y. Meyrowitz on õppinud klaverit, dirigeerimist, kompositsiooni, tema õpetajate seas on ka legendaarne Rosina Lhevinne. T. Dawson demonstreeris helilindilt oma elektroakustilisi installatsioone.

* 6. juunil andis koos „Koidu“-kooriga kontserdi „Lautsaaren Laulajad“. Koorijuht on neil Viljandist pärit Andrus Mitt, kes õpib Soomes Sibelius Akaademiast.

* Juuli alguses sai hääled sisse uus orel Viljandi Jaani kirikus. Oreli kinkis sõpruslinn Ahrensburg Saksamaal. Pilli panid paika Heinz Schwalbe Soomest ja Johannes Becker Kopfermühlenwegist. Avakontsert toimus 16. augustil, esines Ines Maidre.

* 22. augustil esinesid Viljandis vanamuusikapäeval Viljandi linnakapell, „Cantores Vagantes“ ja „Da Camera e da Chiesa“ Moskvast.

* 28. ja 29. augustil toimus nimetuse all Sügiskontsert '92“ muusikapidu mitmele maitsele. Esimesel päeval said huvilised kuulata kantrit, teise päeva detšibellid olid pühendatud käredate rocki austajatele.

Ida-Virumaaalt

* Mai keskel toimusid Mari Eli Vabariigi kultuuripäevad. Kohtla-Järvel esines Joškar-Ola muusika- ja kunstikooli noorte kanneldajate ansambel. Lauldi mari keeles mari rahvalaule. Ansambliga oli kaasas ka ooperilauljatar Svetlana Suškina.

* 30. mail peeti Kiviõli koori 60. aastapäeva. Koor „Loit“ loeb ennast 1932. a. asutatud Kiviõli segakooriga järglaseks.

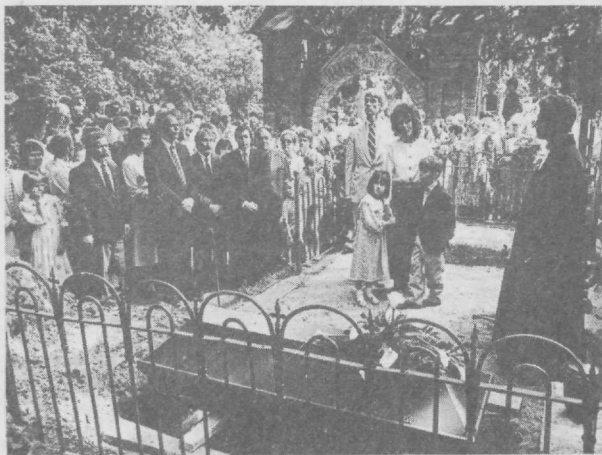
* 10.—13. juunini toimusid kauni muusika päevad „Jõhvi Jass '92“, olid bluu-, swingi- ja džässikontsert. Avangardiõhtul esinesid Kalle Laar (kitarr, helimuundurid) Saksamaalt ja jaapanlane Takashi Kazamika (löökpildid). Džässiohtu aitas sisustada „Decoy Quintet“ Taa-nist.

* Purtsel linnuses esines 6. juunil Bremani ansambel „Prisma Musica“, kavab Bremani heliloojad barokist tänapäevani.

* 21. juunil oli Kohtla-Järvel kantrimuusikapäev kogu perele. * Juulis tähistati Virumaa omakultuuri päevade raames Tudulinna Laulu-Mängu Seltsi 100. aastapäeva. Külalisteks olid „Estonia“ ja RAM-i solistid.

Saaremaalt

* 14.—17. maini võitis Kuresaare 2. Keskkooli kammerkoor vastu külalisi Rootsist. Ulricehamni gümnaasiumi segakooriga, džässorkester, vokaalansambel ja solistid musitseerisid ühiskontserdil meie õppuritega. * 6. juunil oli Saaremaa laulupidu.

✦ R. Tobiase ümbermatmine. Tütretütar Maarja Roos abikaasa ja lastega 7. juunil Kullamaa kalmistul.

E. Tammepõllu foto

orkester inglise dirigendi William Boughtoni juhatusel. Soleeris metsosopran Margareta Haverinen.

* Mais sai 10-aastaseks lastekoor „Kurekell“.

* 18. juulil esines Elvas ja Tartus Örnkoldsviki (Rootsi) salongorkester „Prima Vista“. 20-liikmelise orkestri mängijad on muusikaühingu sümfooniaorkestrist ja kohalikud muusikaõpetajad, orkestrit juhatab Eestist pärit Jaak Allmere.

* 17.—20. juulini käis Soomes kontsertreisil ansambel „MTJ“.

* Augusti keskpaiku viibisid Rahvusvahelise Vedateaduste Assotsiatsiooni lähetusel Tartus kutselised muusikud Indiast. Krishna Kumar Kapur, Abhay Phagre ja Anup Roy esitasid klassikalist gandharvaveda muusikat. Need on pühad laulud, mille kuulamine ja mõistmine nõuab publikult ülimalt tundlikkust ja arenenud vaimukultuuri. Kontserdid läksid menukalt.

aastapäeva. J. Hiob sündis 1907. a. Türi lähedal Kaismal, õppis 1929. aastast Tallinna Konservatooriumis, elas 1940. aastast käsikirjalisena Teatri- ja Muusikamuseumis. Säilinud on 25 koorilaulu, 2 soololaulu, 9 vokaalsümfoonilist, 4 sümfoonilist jm. teost. Juba konservatooriumis kirjutas ta „Jesaja kuulutamise“, mis kanti ette „Estonia“ kontsertsaalis 1932. a. 1937 valmis oratoorium „Suitsev Siinai“, mida kriitikud nimetasid Eesti üheks paremaks vokaalsümfooniliseks teoseks. J. Hiob tegutses ka organisti ja koorijuhina.

* 22.—24. maini toimusid Türiil kodukandipäevad. Rahvapeol lauluväljakul esinesid laste-, poiste-, nais-, mees- ja segakooriga.

* 22. mail toimus ühiskontsert, kus esinejateks olid Türi 1. Keskkooli õpilased, Karkkila ajaviitekoor „Riikumat“ ja Türi kammerkoor.

JÄI ÄRA, VÄHENDATI MAHTU

ERSO suvine sõit USA-sse jäi ära, kuid Tallinnas õnnestus läbi viia oreli-festival, ehkki plaanitud pisut väiksemas mahus. Tulla lubanud väliskülalised jõudsid kohale, aga väheke kärbiti ajalist kestust ja ka kontserte Tallinnast väljas. Aga siiski — lõpp hea, kõik hea. Loodeta-vasti jätkub eestvedajatel, eelkõige Andres Uibol, energiat veel mõneks aastaks...

SÜGISKALEIDOSKOOP MUUSIKAÕPPE- ASUTUSTEST...

◆ TALLINNA MUUSIKAKESK-
KESKKOOLIST saab nüüdsest peale
pedapaberid.

◆ KONSERVATOORIUMI õppe-
ainete hulka on sattunud (orkestripilli-
del) ka *prima vista* ja hindamine ise
on viidud süsteemi 5=väga hea, 4=hea,
3=piisav, 2=rahuldav, 1=kasin ja
0=mitterahuldav (Toomas Velmet nime-
tab seda hinnet küll teistmoodi — „head
aega“).

TARTU MUUSIKAKOOLIS on taas
tagasi reaalained, mis kadunud Ago
Russaku ajal plaanidest välja lendasid.
Samas rõõmustab tõsiasi, et võimalik on
õppida päris mitmeid fakultatiivaineid,
keelpillidel näiteks *prima vista*, dirigeeri-
mine (kelle käe all, huvitav?), orkestritöö
praktika, arranžeerimine džässiansambli-
le (kas sümfooniaorkestrile orkestree-
rimist poleks vajalikum õpetada?),
partituurilugemine (väga vajalik õppeai-
ne eriti tugeva sisemise kuulmisega
isikutele) ning keelpillide remondi prakti-
ka.

OTSA-NIMELINE MUUSIKAKOOL
pole ainsana millegagi üllatanud. Kui
ehk sellega, et laskis oma aias esimese
koolinädala kestel tegutseda vabaõhuõlle-
kal.

... JA TARTUST

◆ Elleri koolil on jälle direktor.
Uuel õppeaastal veavad koolielu direktor
Jüri Kuus ja tema asetäitja õppealal
Enno Tubli.

◆ „Vanemuise“ koormeister on **Piret
Talts**. Ta ei kiirusta koorile hinnangu
andmisega ajakirjanduses.

◆ Tartu Linna Kultuuriosakonnas on
kolmandat nädalalt ametis muusikaspet-
sialist **Õnne Pärl**. Kultuuriosakonna
juhataja Riho Illaku sõnul on Tartu
muusikaelu raskes olukorras. Tihedas
koostöös lahenda muusikutega püütakse
nüüdsest lahendada muusikaharidusekü-
simusi, korraldada paremini linna kont-
serdielu, koostada täpne kontserdikalen-
der. Mõttes mõlgub muusikafestivali taas-
elustamise idee.

◆ Alanud kooliaastal on **Vello Lau-
ring** I Muusikakooli direktori k. t. ja
õppealajuhataja ülesandeid edukalt ühen-
datud.

◆ Metsasarve sekstett on õnneli-
kult tagasi pikalt Saksamaaturneelt.

ERSO PIIRIVALVE- ORKESTRIST POOLE VILETSAM

Raadiotegijatel olid septembri alguses
peas streigimõtted. Põhjus seisneb väga
inimlikus asjaolus: palgad ja honorarid
ei võimalda äraelamist.

Loomulikult olid asjaga nõus ka
ER kunstikollektiivid (ERSO ja sega-
koor). Uurides teiste analoogsete kollektiivide
palkasid, avastas Raadiokoor, et nende
peadirigent saab 20 EEK mada-
lamat palka kui Rahvusmeeskoori 5 tu-
dengist lauljat; avastas ERSO, et ajal,
kui nende miinimumpalk on 375 ja
maksimumpalk 530 EEK, saavad „Estonia“
orkestrandid 600, Sauli orkester
600 (ka Raadio kollektiiv), orkester
„Tallinn“ ka 600, politsei-orkester aga
800, piirikaitse orkester koguni 900 EEK
kuus MINIMAALSELT. Kaugemale pole
vist mõtet uurimisega minna. Ilmselt
saab ka „Vanemuise“ artist rohkem.

Seejuures puutus kellegi näppu vaba-
riigi valitsuse poolt produtseeritud paber,
mille kohaselt kunstikollektiivide kuu-
palgalist töötajat on kinnitatud palga-
astmestikus 11.—23. pulgale ning seega
ei tohi nad 200-kroonise miinimumpalga
korral saada mitte mingil juhul vähem
kui 470 EEK kuus! Mis saab edasi, pole
veel selge. Ei Raadiokooril ega ka
ERSO-l pole võimalik kontserte ära jätta,
sest — milles on publik süüdi? Aga
Euroopas olevat kombeks, et antud
lubadused täidetakse. Eriti kui neid on
andnud valitsus.

MUUSIKAAMETNIKE MALE JA PINGPONG

Raadio segakoori uueks direktoriks on
saanud Ülo Krigul, kes alustas Raadio
nõukogu otsuse kohaselt ümberkorraldus-
tega: konkursi korraldamisega nagunii
30 lauljani vähenenud koori uuenda-
miseks.

Ülo Kriguli uue ameti puhul paistab, et
tegu on järjekordse pisikese nuputõstmisega
malelualal, sest kõik senituntud
tegelased on endistviisi rivis. Niisiis
väljavõtte malepartiiist: orkestri „Tallinn“
direktor Toivo Lend on nüüdsest Filhar-
moonia Kammerkooli direktor, tema
kohal istub Urmas Kõiv, raadiokoori
direktori kohalt vabanenud Ville Kell
teeb mingit koostööd ERSO-ga... Mis
on järgmine käik?

Male kõrval paistab kultuuriametnike
populaarsuselt järgmine mäng olevat
pingpong. Mõne ürituse organiseerija
võib aga sattuda kergesti palli ossa.
Lähematel aegadel püüame lugejani tuua
süsteemi hammasrataste vahele jäänute
mälestusi, millised peaksid olema kõigile
äärmiselt õpetlikud.

KONTRABASSI- VIRTUOOS EESTIS

8.—10. septembrini viibis Eestis kontra-
bassimängija USA-st, kaasaja muusika
suurim virtuoos omal pillil **Robert Black**.
Konservatooriumi saalis läbiviidud *work-
shopil* tutvusid nooremad kolleegid või-
malustega pillikasutuse osas, samuti
muusikaliteratuuriga. Seminari teisel
päeval tegeldi ka basskitarristidega.
Robert Blacki külaskäik lõppes kontserdi-
ga Olavi saalis 10. septembril.

KINGITUSE EEST POLE VAJA MAKSTA

Lisaks Eesti-aegse konservatooriumi
viiliprofessori Alfred Pappmehli muu-
sikaarhiivile, mille andis üle tema Saksamaal
elav poeg, füüsikadoktor Nikolai
Pappmehl (sellest on ajakirjanduses juba
juttu olnud) täienesid Teatri- ja Muusika-
muuseumi varad hiljuti Elmar Rännati
koguga, milles leidub ka viimase helitöid.
Elmar Rännat oli kauaaegne Kohtla-
Järve muusikaelu hing, töötanud ka
Tapal, Raplas ja viimati Tallinnas.
Arhiivi andis üle muusikamehe tütar
Maret Evestus.

Kevadel sai muuseum oma valdusse
Mihkel Lüdigi minia Endla Lüdigi mä-
lestused, septembris lubati kingiks ka
Mihkel Lüdigi harmoonium.

Hiljuti anti muuseumile tasuta üle
veel kaks pilli: „Estonia“ pillimängi-
ja Aleksander Käokese valmistatud eri-
konstruktsiooniga timpanid ja vana-
aegne viiul. Viiuli kinkis Soome flöödi-
mängija, a/s. „Woodwinds“ osanik Matti
Helin, kes selle ise oli ostnud Londoni
oksjonilt. Ta tõlgendas valmistamiskoha
Bernau Pärnuks. Tegelikult asub see linn
Saksamaal. Muuseumispetsialistide arva-
tes on viiul tehtud sissegraveeritud
valmistamisajast — 1787— vähemalt
sada aastat hiljem.

Praegusel vaesel ajal pakutakse muu-
seumile müüa hulgaliselt haruldasi ja
kõrge kultuuriväärtusega pille, kuid
rahapuudusel peab muuseum ära ütleva
ning piirduma vaid kinkijaile tänusõnade
ütlemisega.

Sagenenud on pöördumised muu-
seumi poole abi saamiseks anktikvaar-
sete pillide hinna kindlaksmäärami-
seks. Ka selles osas tuleb ära öelda, kuna
see tegevus ei kuulu muuseumi kompe-
tentsi.

LÜHIDALT EESTI KOORIÜHINGU INFO- LEHEST

Soome lääneranniku väikelinnas Ja-
kobstadis korraldas Põhjamaade Koori-
komitee 19.—25. juulil 1992 8. seminari
koorilauljatele ja -juhtidele „Nordklang“.
Külalisi Eestis oli 5.

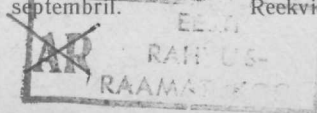
Seal arutati ka lätlaste plaani organise-
erida 1995. a. Riias Skandinaavia ja
Baltimaade ühislaulupidu. Diskussioone
otsustati jätkata k.a. novembris.

30.—31. mail sai EMÜL-i eestvõtmisel
teoks esimene laste- ja poistekooride ning
puhkpilliorkestrite festival Põltsamaal,
millega tähistati K. A. Hermann 140. sün-
ni-aastapäeva. Vähe oli poistekoore ja
puhkpilliorkestreid.

Eesti Kooriühingul on plaanis organise-
erida 19.—20. veebruaril 1993 Skandinaa-
via muusika seminar Tallinnas „Scand-
Est“.

SÜMFOONIKUD ROOTSIST

12.—13. septembril käis Eestis Salts-
jöbadeni sümfooniaorkester Rootsist.
Kõos Tehnikaülikooli kammerkooriga
kanti Pärnu Elisabethi kirikus ja Tallinna
Jaani kirikus ette Lars Erik Larssoni
„Moondet jumal“ ning Gabriel Fauré
Reekviem.

„LAPSENA JOONISTASIN LAEVU“

17. septembril jõudis elu ühe verstapostini helilooja ning muusikateadlane Leo (õigemini küll Leopold-Bruno) NORMET. Sel puhul ajas „Muusikaleht“ juubilariga juttu.

Enne kui anname jutuotsa sünnipäevälapsele, väike meenutus: sündinud Pärnus, õppinud Tartu Muusikakoolis aasta klaverit, sõja puhkedes kutsuti Eesti Riiklikesse Kunstiansamblesse, kus õppis kompositsiooni. Lõpetas 1945 Tartu Muusikakooli teooria erialal ning 1950 Tallinna Konservatooriumis H. Elleri kompositsiooniklassi. Aastal 1969 kaitses Moskva Konservatooriumis väitekirja, teemaks „Sibeliuse sümfooniad“. Aastast 1954 on TK õppejõud, praegusel ajal professor, kes loeb Eesti ja nüüdismuusika kursusi.

Tähtsa osa L. Normeti elutööst moodustavad tema äärmiselt isikupärase väljenduslaadiga raamatud ja artiklid, millistes autor käsitleb vägagi mitmeid muusikalisi valdkondi. Vaatamata sellele et mõned raamatud on kasutusel õpikute („Indiat leidmas“, „Värvimängud. Rütmiröömud“), on L. Normeti raamatud arusaadavad mittemuusikutestki lugejatele.

Ega maksa unustada sedagi, et juubilar on tegutsenud ka filminäitlejana. Ehk tuleb meelde „Mehed ei nuta“ — üks unetutest? Või siis — aastaid osales ta pühapäeviti raadiosaates „Mnemoorium“... Saate lõpus kuulsime reipahääsel diktoriteksti „Küsimustele-vastaid...“ ning taas luttavat nime.

Ja lõpuks, mis siis Konservatooriumi peal juubilarist räägitakse? Kolleegid kateedrist hindavad Leo Normeti erksat huumorit ja kadestamisväärset teroist. (Olevad harrastanud jalgsirännakuid: kord tulnud jala Tartus Viljandi. Vane-mate kursuste tudengid hirmulavad nooremad hukatusliku piinamajandusega, mõtleivad välja „süsteeme“ eksamiküsimuste äraarvamiseks (tihti peale õnnestubki); enne eksamit võib koridori peal näha tõelist moedemonstratsiooni — nii neiu kui ka noormeheid on püüdnud pih-ta saada juugendstiilile (olla professori nõrkus) ja lõpuks on neljanda kursuse (sic!) tudengite seas levinud kõnekäänd — Normeti eksam tehtud, Kons läbi. Atlakirjutanu mäletab oma õpingu-dest üht „auvõlaga nelja“, mis professoril oli veel viie aasta pärast meeles! Sama küsimus — ja olingi omadega sees. Aga olgu pealegi, see „neli“ oli palju rohkem väärt kui nii mõnedki „väga head“.

Kõigepealt PALJU ÕNNE!
Suur tänu.

Alustame käidud tee algusest. Kas mäletate, kelleks tahtsite saada lapsepõlves?

Täpselt kahjuks ei mäleta, igatahes mitte korstnapühkijaks. Armastasin väga joonistada, aga väga kindlapiirilisel — nimelt joonistasin laevu. Pärnu mõjud, mõistagi. Nii et ehk on meremees kaduma läinud...

Kuidas tuli muusika Teie ellu?

Isapoolne vanaisa oli Elisabeti kiriku võõrmünder, kodus oli harmoonium. Veel keskkoolipõlves olid plaanid ebaselged, mind huvitasid ka võõrkeeled (ehk jälle meremeheks saamise soov?). Pärnus

elades käisin pikka aega sealse tugevaima õpetaja Alice Mardi juures klaveritunnis, muusikakoolid tulid hiljem.

Teie õpingud Konservatooriumis langevad sõjajärgsetesse aastatesse. Oli stalinismi kõrgperiood, küüditamised, karmid ajad. Millise jälje jättis see tolle aja noortes?

Seda, mis tollal oli, teadsid kõik. Kuigi noorena mõtlesin nii- ja naapoolselt (ehkki komnoor pole ma kunagi olnud), oli selge, et selle süsteemiga ei saa end sõidada. Ei veennud selles ka perekonnatutvus Joh. Varesega.

Natuke hilisemast ajast mäletan, et oli raske lugeda Eesti muusika kursustki. Mingil määral tuli olla diplomaat, minemata samas vastuollu südame-tunnistusega. Üldiselt ei ole ma oma ainekäsitluses praegu teinud suuri muudatusi. Tollal oli oht, et mõni punase pile-tiga mees võidaks minu asemele panna. Minu „lahtihammustamiseni“ jõuti alles aastaid hiljem, 70. aastate lõpul. 1978—1987 ei saanud ma väljasõiduluba.

Tänased tudengid õppejõu pilgu läbi?

Olen olnud nende keskel nii kaua, et praegu ei oskagi öelda, kas praegused tudengid erinevad kunagistest. „Konsi-kad“ on alati õppida tahtnud. Aga üldiselt olen nendega hästi läbi saanud ega kahetse, et olen seda tööd pikka aega teinud.

Kui võtta maailma mastaabis, peab muidugi arvestama rahvuse tempera-menti. Soome tudengid on toredad. Väga soe vastuvõtt oli omal ajal leedulaste ja hiljem Viini ülikooli tudengite poolt.

Räägiksime pisut Teie loomingust. Ega päris esimene teos pole meeles?

See oli koolipõlves. Tol ajal meeldis teha nukuteatrit ja seal ma muusikalise kujundusega tegelesingi. „Endlas“ löin lastetükkides kaasa, seal pärinebki huvi muusikateatri vastu. Teatraalsus on mulle alati meeldinud. Nii pole ime, et tudengipõlves alustasin Boriss Körve-riga kahe peale kirjutatud operetist „Hermese kannul“. Tõsi, sellest operetist on jõudnud rahvani vaid B. K. „Mari-Ann“ ning minu „Puhkus Viljandis“ (õige pealkiri oli küll „Weekendid Viljandis“). Lugu ise lavale ei jõudnud. Tol ajal tulid parteilised otsused ning

igasugune läänellikkus keelustati. Kui sellist muusikat jälle lubati teha, ei tundnud me aga ise huvi — ikkagi tudengiaegne töö. Kriitikameel...

Järgmine töö oli „Rummu Jüri“. Selle teose eelloost niipalju, et kunagi helistas Jaan Rummo (Paul Rummo vend — M. P.) ja andis soovitusse (pidevat olema tema suguvõsast). Saades kuulda, et Edgar Arro on samuti vastava teemaga alustanud ja et tal on olemas ka libreto, otsustasime ühendada jõud. Alguses kirjutasime täiesti „meisikult“. Vaadates valminud materjali avastasime, et palju on ühist. Koostööst Edgar Arroga on mul üldse äärmiselt meeldivad mälestused. „Rummu Jüri“ läks „Vanemuises“ üle 250 korra, hiljuti lavastati ka „Ugalas“.

Millal hakkasite viljelema kaasaegseid kompositsioonitehnikaid ja kas oli selleks ka mingi põhjus?

Huvi kaasaegse muusika vastu on mul alati olnud. Üks tõukepõhjus oli tellimus Viini heliloojate liidult — laulutsüklil kaasaegsese helikeeles. Nii sündis 1967. aastal „Chamber Music“. Kasuta-singi uut helikeelt. Isä aga ei saanud seda teost esiettekandes kuulda, isegi lindilt mitte, Viini raadio ei saanud heli-salvestust ei meie, ei Soome ega Rootsi raadiole.

Kelleks peate ennast rohkem — heliloojaks või muusikateadlaseks? Kas üldse saab nii küsida?

Teen seda, mis momendil rohkem meeldib. Kuna olen viimasel ajal rohkem muusikateaduslikku tööd teinud, oleksin vististi rohkem muusikateadlane. Leidsin end, kaitses dissertatsiooni Sibeliuse sümfoniast. Samas pole ma helilooja-nu sugugi lõpetanud.

Mida loete suurimaks saavutuseks oma elus?

Nii ei saa päriselt küsida. Tegelikult vastab ükskõik millise elukütse esindaja: just see, mis parajasti käsil. Loodab ju igaküsimisele veel paremaga hakkama saada.

Tuli vist väga isikupäratu vastus?...

Olete oma elus palju tööd ära teinud. Kas võib nüüd ka puhata või on veel vara?

Ma ei hakka elus kunagi puhkama. Väsin siis, kui ei saa tööd teha. Kuulun nende õnnelike inimeste hulka, kellel hobi ja elukütse on samad.

Milline on Teie retsept noortele muusikutele?

Muidugi on see erialast, ent kõik peaksid mõtlema sellele, et kuigi Eesti on igatühele siin maailma naba, on olemas teisi-ki kehalikkeid. Tuleks olla kursis maailma asjadega, lugeda võõrkeel-tes... Kõik selle jaoks, et osata hinnata oma koduma väärtusi, olla eestlane ja samas maailmakodanik. Ta-sub sisse elada teistesse kunstiliikidesse, see inspireerib ka oma kunsti.

Mõtlen taas oma lapsepõlve laevajooni-stamistele. Oli seegi selle jutu juurde sümböolselt sobiv...

Ega midagi — aitäh nõuannete eest ning jätkuvat jõudu veel kauaks!

Juubilaril käis külas
MATI PÖDRA

Põhjala rabadus.

Tranquillamente

Ilmar Siikemäe

Leo Normet

pp

1. kord ju- tus- lab Põh- ja- la tamme- de mü- ha me lastele
 2. ja ves- ta- rad Põh- ja- la vil- ja- kad rül- jad rööbitule
 3. ja lau- lab kord Põh- ja- la lai- se- tar me- ri me poegile

pp

de- ga- dest ammust; maa mü- ri- de va- ba- dus ül- las ja
 i- sa- de lu- gu; et kül- ru- ri lõ- ga- ta võr- suk- sid
 me- les see kandle: te rap- pa- te i- sa- de võit- lus ja

mf

mf

ff

mü- ha on ra- ja- tud i- sa- de rammust, maa mü- ri- de
 vil- jad, seks võit- les me sang- ri- su- gu; et kül- ru- ri
 ve- ri tõid priiu- se ko- du- maa man- da, te rap- pa- te

ff

va- ba- dus ül- las ja mü- ha on ra- ja- tud i- sa- de
 lõ- ga- ja võr- suk- sid vil- jad seks võit- les me sang- ri
 i- sa- de võit- lus ja ve- ri tõid priiu- se ko- du- maa

ramm-ust.
 su- gu.
 randa.

K/M. JÜRI KODRES. Noodi paber (10 joont)

Mida me teame Leo Normeti koorimuusikast? Karta on, et mitte midagi. Meie lehes trükitud laul kuulub noore helilooja loomingu hulka ning on kirjutatud

arvatavasti 1943. aastal. Aidaku see laul rikastada võimalikult paljude kooride repertuaari — ta väärib seda!

Vaatamata rasketele aegadele ei unustatud möödunud suvel õpivaid ja õpetavaid isikud. Toimusid 2 suvekursust keelpillimängijatele (2.—13.08. Tahkuranna, Ilmar Tõnnisson, ning 2.—23. 08. Luunja, Mati Põdra) ja koorijuhtide seminarilaager Vigalas 17.—22. augustini. Ilmselt võivad edaspidi sellised üritused aset leida ainult siis, kui osavõtjad on nõus maksma küllalt palju või suudavad korraldajad leida vajalikul määral sponsoreid. Kunagi varem ei ole pidanud rääkima rahast nii tõsistes toonides kui praegu.

Järjekordne Suveakadeemia on saanud läbi. Kuidas läks? Selliseid küsimusi on mulle esitanud viimasel ajal üsna mitmed rohkem või vähem tuntud muusikategelased. Olen vastanud: korda läks. Julguse nii öelda on andnud mulle noored osavõtjad ise kes lubasid järgmise ürituseni hakata päevi lugema, ja ka õppejõudude kaader, kes, ehkki koosnes väga erineva maailmanägemisega inimestest, oli üksmeelne ühes: tuleb jätkata.

Eks jätkame siis. Aga natuke teistmoodi. II Suveakadeemias tegi rõõmu noorte muusikute üldiselt paremaks muutunud individuaalne tase. Peamiseks probleemiks aga näikse olevat orkestrimängu õpetus, ja seda tõepoolest LMK-st konservatooriumini. Oma rolli mängib siin muidugi asjaolu, et orkestrite tegevus kõikjal kiratseb — kus ei jätku mängijaid, kus puudub eestvedaja, kus pole pillimeestel endal stiimulit, kus pole materiaalselt baasi... ja kus küll nagu mängitakse, kuid mängimist ei õpetata. (Selle viimase osas oleks allkirjutanul teha etteheiteid Konservatooriumi sümfooniaorkestrilegi.)

Lehtedes käib üsna vilgas mõtetegevus oma linna, regiooni või maakonna orkestri loomise ümber, ka kutselise kollektiivina. See on iseenesest väärtuslik mõte. Loodame, et leitakse ka vajaminevad summad „parasiitide“ ülalpidamiseks. Sellisel juhul aga, vabandage väljendust, ei kõlba meie pilliõpetuse koondkontseptsioon mitte kura-dilegi. Järgnevalt minu väite tõestuseks üks tüüpiline elupilt.

Noort pillimeest on tööle kutsutud mõneste meie elukutselistest orkestritest. Pole tähtis, millisesse, sest tööd tehakse igal pool ühtemoodi. Loomulikult tunneb see noor inimene ennast üliõnnelikuna — ikkagi proffide hulka arvatud, pole ka vaja murelikult näoga stippi lugeda või vanemate kaela peal istuda. Lisaks veel aeg-ajalt võimalused ilma näha, olla osake suurest imest, mis sünnib teatrilaval... ühesõnaga, eluunustus on täitunud. Sida piirilt rõõmu täis, tuleb noor pillimees esimesse orkestriproovi (anname talle andeks isegi selle, et ta reeglina sinna hiljaks jääb)...

... ja sissejuhatuseks saab sahmaka külma vett krae vahele. Mis see siis on? Tema, kes ta on mänginud koolis Paganinit alla, Tšaikovskit ja Sibeliust peale ning Sarasatet magustoiduks, on nüüd järsku mingisuguse Haydni sümfooniaakesega nii lumes kui üldse olla saab? Kas ta ei oska siis üldsegi pilli mängida? Hea küll, võtame partii peale proovi koju ja harjutame selgeks... Kuid ikka ei saa järgmises proovis teistega koosmängust asja.

ühe suveakadeemia taustal

Nojah. Tuleb küll tuttav ette. Nii mõnigi on saanud päris korraliku närvivapustuse umbes analoogses situatsioonis — tavaliselt on see närvivapustus seda tugevam, mida tugevam on mängija. Kus on siis tehtud saatuslik viga?

Oleks asi selles, et ta mängiks krapmlikult, vale poognahoiuga, võtaks ta õpetajal kraest kinni ja raputaks pisut. Üldjuhtumil tuleks karvustada aga tundmatuid programmi koostajaid, kelle töö tulemusena käib meie muusikaõppeasutustes solistiambitsioonidega diletantide produtseerimine sellises tempos, et „punni ettepanek“ näib sootuks võimatu.

Kas asi on nii väga hull? ERSO mängib ju päris viisakalt. „Vanemusegi“ orkestril pole eriti midagi häda. Vaadake ka Konservatooriumi sümfooniakuid, kes annavad ERSO-legi silmad ette. Äkki näeb allakirjutanu tonte, nagu talle mõnikord varasemategi artiklite puhul on ette heidetud?

Kardan siiski, et asi ON hull. Võib-olla olete kuulnud ütlust selle või teise noore muusiku kohta: mängib nagu vana pillimees. Kas keegi on mõelnud tolle ütelse peale? Vana pillimees, eriti orkestranti, ei häiri igasugused uued situatsioonid vähimalgi määral. Oigemini, uusi situatioone tal praktiliselt ei esine. Seltskond „vanamehi“ on aastaid kokku mänginud, on tekkinud stabiilne orkester. Kuigi konservatoorium on tött öelda täis tugevaid pillimehi, kes näitaksid enamusele ersokatest „tagatulesid“, ei suuda noored ansambles sulada. Oleks vaja professionaalset orkestrialast ettevalmistust, aga kus seda saaks? Kas LMK-des, kus enamaolt orkestriklassiks nimetatav õppeaine puudub või on deformeerunud millekski arusaamatuks? Või Muusikakeskkoolis, kus ma sain kuulda, et „nooremad kui VII klassi õpilased on orkestris mängimise jaoks liiga totud“? Või äkki... koolis, kus orkestriklassi eesotsas on inimene, kes kord soovitanud keelpillidele spiccatot mängida „ökonoomselt, poogna otsal“? Või siis Konservatooriumis, kus orkester on orienteeritud kontserttegevusele, mitte aga orkestrimängu selgeksõppimisele? (Oskan oma õpiajast nimetada vaid kaht dirigenti, kes tegelesid sellega, mida võiks nimetada õpetamiseks. Need vastuvoolu ujudjad olid Igor Bezrodnõi ja Lars Benstorp).

Nende ridade autoril on tagumisest taskust välja käia Ida-Helsingi Muusika-instituudi variant. Seal hakatakse orkestrimänguga tegelema pooleaastase pilliõppimise järel. Suund on üks: Helsingi Noorte Keelpilliorkestri kontsertkoosseisu. Kuniks õpilane sinna jõuab, on tal selja taga 6—7 aastat orkestrandikogemusi. Olles ise nimetatud orkestriga koostööd teinud, võin öelda, täiel määral oma sõnade eest vastutades, et sellise koosmänguga kollektiiv

vi pole meil kodus vastu panna. Enda eest kõnelevad kindlasti iga-aastased maailmaturneed, paljud LP-d, kilomeetrid linti.

Meil? Naasnud Helsingist, tekkis tahtmine põhjanaabitele järele jõuda. Tõepoolest, perverselt ropu tööga on ka allakirjutanu käealune Eesti Noorte Keelpilliorkester suuteline esitama sama raskusastmega teoseid. Ainult ajakulu selleks on umbes neljakordne. Seegi pole näitaja, et teatud seltskonnaga ENKO-st sai hiljuti tehtud filmimuusika salvestus praktiliselt lehest linti. Ja seepärast, armas lugeja, olen enda jaoks otsuse teinud. Kui senised suveakadeemiad on kulgenud universaalse ettevalmistuse vaimus, siis nüüdsest viivad teed veidike lahu.

Põhieesmärk on eelpool kirja pandud. Kursuslaste vanus ja tase on erinev, meie pedagoogiline kaader nende erinevuste arvestamiseks piisavalt tugev ja fantastiliselt mitmekülgne. On võimalik ja otstarbekas panna ühisesse kalendrisse kõik noorte suvised muusikalaagrid ühise nimetuse all SUVEAKADEEMIA. 1993. aastal saaks korraldada vähemalt ühe kursuse noorte sümfooniaorkestritele, ühe laagri I astme täiendõppeks (LMK vanusegrupp) + dirigentide algõpetus sama vanusegrupi orkestrite juhendamiseks. Täiesti püstipandavad oleksid ka meistrkursused. Usun, et oma abi ei keela ei Konservatoorium, Haridusministeerium, Kultuuriministeerium ega ERSO.

Sama probleemi lahendamiseks väljaspool Akadeemiat tuleb natuke muuta muusikaainete õppeprogramme ja üldist kontseptsiooni. Esimese soojaga esitaks arutamiseks järgmised ettepanekud: 1) tunniplaanides kindlale kohale noodilugemise tunnid, 2) orkestriklass algama 2. õppeaastast, 3) kuna Konservatooriumis on uuest õppeaastast spetsialiseerumine solistideks, orkestrantideks ja pedagoogideks, alustada spetsialiseerumisega juba eelmisel astmel, 4) täiendpill orkestriinstrumentide erialadel ei pea tingimata olema klaver; viiulimängijad näiteks peaksid omandama ka vioolamängu oskuse, 5) DIRIGEERIMINE KEELPILLIDE ÕPPEPROGRAMMIDESSE!

Agaga muidu on kõik hästi! Peaaegu.

Kohtumiseni Suveakadeemia '93 laagrites!

Suviti on meil kombeks olnud korraldada laulupidusid. Juuliks 1922 olid need enam-vähem läbi. Oli veel jäänud Suure-Jaani „Ilmatari“ seltsi 35. aasta juubelipidu. Plaani oli võetud suur vaimulik ja ilmalik kontsert kohalike laulu- ja mänguseltside osavõtul. Lauljaid ja teisi tegelasi oli kirjas 250. Vaimuliku kontserdi sisetulek taheti annetada kiriku orelile heaks, ilmaliku kontserdi tulu kõlakoja ehitamiseks. Vaimulik kontsert läks hiilgavalt. Kirik oli uputatud rahvamerre. Olid oreliettekanDED prof. Kapilt, viiulimuusikat hr. Kotkaselt, soolo- ja koorilaulu. Ilmalik kontsert oli Tuletõrjutate Seltsi õues. „Ilmatari“ aastapäeva tähistamise hulka kuulus ka pidulik koosolek, mille põhiosa täitis Hans Kapi kõne seltsi ajaloost.

Estonlased suvitasid Pärnus. Juunis olid nad siin välja tulnud operetiga „Silva“. 1. juulil korraldas Pärnu üliõpilaste kogu „Endlas“ piduõhtu, mille segaeeskavaga olid kaastegevad ka Bernhard Hansen, Alfred Sällik ja Helmi Einer. Järgmisel päeval korralditi „Silvat“. 1. juulil jõudis Pärnusse ka Karl Leiner oma lastekooriga. 2. juulil anti Elisabethi kirikus kontsert, millest jäi kuulajatele hea mälestus. Sama päeva õhtul esineti veel I. Tütartlaste Gümnaasiumis ja 3. juulil „Endlas“. Leinuse lastekoor oli sel suvel ette võtnud pikema kontsertreisi. 9. juulil oldi Paides, 13. juulil Rakveres kirikus ja rahvamajas, 14. juulil Kundas n.n. „pidukuuris“ ja 16. juulil Narvas. Kuna laululapsed olid enamasti vaestest perekondadest, andsid linnavalitsused mõnel pool koorile prii sõõgi. Rakveres tuli aga koorijuhil maksta linnakassasse 500 marka puude eest, millega lastele keedeteti teevett.

Kontserdireise korraldasid teisedki koorid. Nii esines 30. juulil Väike-Maarjas Tallinna Rahvaülikooli kuulajaskogu laulukoor. Nädal varem oli sama koor Valga „Sädes“ kontserdi andnud. Kooris oli 50 lauljat hr. Roosmanni juhatusel.

Neil päevil 70 aastat tagasi oli lõpuks tulemusi ka kunagise „Estonia“ sümfoonia-kontsertide alustaja Otto Hermannit toetamisel. Haridusministeerium võttis oma tulevase aasta eelarvesse paiki suurusega 5000 mrk. kuus.

„Vanemuine“ oli kõigi aineliste kaotuste kiuste muretsenud Tartule suvemuusika.

sika. Tartlased olid aga silmatorkavalt loiid selle külastamisel. Nii oli 26. juunil kohal vaid ligi 50 inimest. Piletihind oli aga kõigest 15 mrk., mis sundis mõlgutama kurbi mõtteid kasvavatest võlgadest.

Prof. Artur Lemba oli vanade asjades kauplusest ostnud Mozartiage se pianino. Ilmselt oli see ainuke taoline Baltimaadel, sattunud müügile mõnest mõisast.

Ka 70 aastat tagasi õppisid õpilased talvel, õpetajad aga suvel. 10. augustiks sai läbi haridusministeeriumi korraldatud muusikakursus. Sel puhul oli „Estonia“ ruumides ülevaatlik omavaheline õhtu. Sellest tuli osa võtma kaunike hulk kursustel osalenud algkoolide laulu- ja muusikaõpetajaid. Avakõnega esines kursuste juhataja August Topman. Selgus, et õpetajad olid olnud enesetäiendamisel usinad. Esines ka kursuselastest moodustatud sega- ja meeskoor (ju siis meesõpetajaid oli palju).

Algamas oli sügis-talvine tegevushooaeg. Noorte Ühingu Tallinna osakonna muusikaharu alustas juba 18. augustil. Võeti vastu uusi lauljaid. Mõõdund hooajal oli neid olnud 150. Kavatseti koos osakonna sümfooniaorkestriga korraldada talve jooksul suuremaid kontserte, kus taheti ette kanda ka vokaal-sümfoonilisi suurvoorme.

Ka lauluselts „Illo“ valmistus eelolevaks hooajaks. Kooriharjutusi kavatseti pidada 3 korda nädalas ja — nagu noorsooühingu puhulgi — õpetada lauljatele solfedžot ja muusikateooriat, isegi muusikaajalugu.

„Kandle“ selts korraldas 6. augustil Võrus muusikapäeva, mis läks nii lauljate kui ka rohkearvulise kuulajaskonna osavõtul hiilgavalt korda. Oli 10 koori ja 1 pasunakoor. Ette kanti Kitzberg-Simmi „Kosjasõit“. Parim mulje jäi aga kiriku-kontserdist, kus Miina Härma orelikunstnikuna jättis endast hea mälestuse. Olendavalt mõjus pr. Veera Kõpu hõbeselge hääl. Võistulavamise võitis Kanapää meeskoor hr. Oja juhatusel.

Kuid Võrus oli aastal 1922 ka suvemuusika. Orkester tegutses kaks ja pool kuud ja „Kandle“ aed oli suve jooksul linlastel meeldivaks ajaviitekohaks.

„Estonia“ teater võttis uue hooaja plaani Verdi „Aida“, Rossini „Sevilla habemeajaja“ ja Offenbachi „Hoffmanni lood“. Korraldada taheti „Rigolettot“, „Carmenit“, „Fausti“. Opereti alal plaaniti lavale tuua „Ilus Helena“, „Kerjus-üliõpilane“, „Armastus lumes“. Isegi balleti

poole kavatseti pöörduda, lavastades „Joosepi legendi“ ja „Coppelia“. Muusikajuhtideks pidid jääma Raimud Kull, Artur Kapp ja Arkadius Krull, uutest lauljatest palgati juurde Made Päts-Jakobson. 19. augustil läkski uus hooaeg lahti. Avatükiks oli „Rigoletto“. Saal oli peaaegu täis. Hr. Tuksam hertsogina polnud halb — tema kõrgemad noodid kõlasid vabalt ja puhtalt ning läbi nina hääldamine ei tükkinud seekord eriti peale. Hr. Viitolil peaosas oli tublisti tööd. Arvustaja märgib, et „oma suure ja laia hääle juures laseb ta selle küll laiali, tihti karjumiseni jõudes.“

Uut hooaega alustasid ka Tallinna Meestelaulu Selts ja Estonia Muusikaosakonna segakoor. Viimane August Topmani juhatusel võttis septembris 1922 käsile Juhana Aviku „Orja laulu“ ja „Laulu võimu“ ning Tobiase „Eks teie tea“.

Meie interpreedid esines Tallinnas ja Tartus lauljatar Elli Pöder-Roht. Tal polnud aga menu. Laulmist oli ta tudeerinud Peterburis ja Tartus, seekord tuli tagasi õppereisilt Berliini. Seal oli ta end ahvatleda lasknud koloratuuri laulda ja kõik ära rikkunud. Karm oli „Päevalehe“ arvustaja, kes kirjutab: „Nähtavasti oli see algaja, kes laulupäeval „Estonia“ saalis laval esines.“ Ninahääle uuesti ilmumine, detoneerimine, nõrk, peaaegu lapselik hääl, võib-olla koguni muusikalise kuulmise puudumine — sellised olid muljed tema kontserdiilt.

Tallinnas algasid sümfooniakontserdid. Kui neil pakuti lihtsamat kava, nimetati neid rahvakontserdideks. Esimene neist oli 3. septembril. Juhatas Raimud Kull, kavas Beethoveni „Leonore“, sissejuhatus Wagneri ooperile „Nürnbergi meisterlauljad“, Griegi süit „Sigurd Jorsalfar“, Liszti sümfooniline poeem „Prelüüdid“. Solistidena olid kaastegevad lauljatar pr. Helmi Einer ja pr. Valk-Bogdanovskaja harfil. Septembrikuusse jäi ka hooaja esimene päris-sümfoonia-kontsert, s. o. selline kontsert, kus efekandel oli täismööduline sümfoonia, antud juhul Beethoveni Kuues. Lisaks veel Brahmsi Viulikontsert Edith von Woigt-länderiga solisti osas ja Weingartneri poeem „Kuningas Lear“. Kuulajad, keda võinuks küll rohkem olla, võtsid viiulikunstniku tormiliste kiiduvaldustega vastu. Raimund Kull aitas oma temperamendiga kaasa efekannete edule.

Mati Märtn

Regionalia

(Algu 2.lk.)

Pärnumaalt

* 21. mail asus „Ave Canto“ teele, osalemaks II rahvusvahelisel koorifestivalil Clusones (Bergamos). Repertuaaris Tormis, Sisask, Kreek, Vivaldi, Mozart, Bruckner.

* 6. juunil oli Sindis laulupäev.

* 15.—21. juunini toimus Pärnus „Fiesta International“.

* 18. juunil esines Elisabethi kirikus Müncheni motettkoor. Koos ERSO-ga esitati J. S. Bach'i Missa h-moll. Motettkoor tegutseb 1960. aastast, selle repertuaaris on tähtseid kõikiidest stiiliperioodidest.

Võrumaalt

* 2. mail toimus Võrus kammerkoori „Hilaro“ 1. aastapäeva kontsert. Lauldi Praetoriuse, Perez'i, Mendelssohni, Bach'i loomingu, levimuusika klassikat ja spirituaale.

* Mai algul andis Võru puhkpilliorkester kontserdid Soomes

Orivesil ja Eräjärvi kirikus.

* 14. juunil tähistas muusikaõpetaja, helilooja ja orkestrant Hendrik Juurikas oma 70. sünnipäeva.

* 29. juunil toimus Antsla lähedal Booses muusikafestival „Lindalevi '92“, sel aastal juba neljandat korda. Esines ansambleid igale maitsele, eelkõige Võrumaalt, aga olid ka külalised Tallinnast, Pärnust, Lätist, Soomest. Festivaliga kaasnes muusikakalaat, kus võis osta-müüa kõike muusika ja muusikategemisega seotut.

* Juuli keskel sõitis Kaustisesse rahvusvahelisele folkloorifestivalile Meremäe setu noortekoor „Märakõsõ“. Festival kestis 5 päeva, osavõtvaid riike oli 25.

Valgamaalt

* 18. mail esines kammerkoori „Vanemuine“, mille lauljateks Elleri-kooli õpilased ja tudengid TÜ-st. Osaleti ka koorifestivalil „Valga kevad“.

* 1. augustil toimus Tõrvas „Tavamusa '92“, esinejateks põhiliselt Valgamaa bändid.

Lääne-Virumaalt

* 22. mail pidas kontserdiga oma 15. sünnipäeva kammerkoor „Solare“. Lauldi läbilõiget nende aastate repertuaarist. „Solare“ loodi mees- ja naisansambli ühinemise järel, on tegetsetud ka kergemuusikakoorina.

* 23. mail toimus Sigtuna sõpruspäevade raames suur sõpruskontsert, millel esinesid „Sigtuna Symphonic Band“ (Sigtuna muusikakooli õpilased), Märsta lõõtspilligrupp, 6-liikmeline džässorkester „Bealjus“.

* 6. juunil toimus Roela laulupäev, esinejateks maakonna segakoorid.

* 10. juunil võisid muusikahuvilised kuulata Händeli, Purcell'i, Dieuparti loomingu. Esitajaiks muusikud Norrast: Frode Thorsen plokklöötidel ja Hans Knut Sveen tšembalol.

* 20. juunil toimus Rakveres järjekordne „Wesenberg-rock“, esinejateks tosinajagu ansambleid Eestist, Venest, Rootsist ja Soomest.

* 3. juulil aga oli rockifestival

Tapal — „Rock-Kroox“.

* 31. juulil esines Rakveres soomlastest abielupaar Raija Kilpeläinen-Somero (koloratuursopran) ja Jouni Somero (orel).

* 15. augustil toimus Rakveres Gävlenborig noorte sümfooni-kute kontsert. Dirigeeris Everett Lee. Orkester koosneb 70 muusikust. 14—25-aastased noored tulevad kokku 1 kord aastas nädalaseks harjutamiseks, millele järgneb kontsert. See on võimalus musitseerida kõrgel amatöörtasemel.

Raplamaalt

* Augustikuus toimus Vigalas 10. Eesti Kooriühingu korraldatud koori- ja orkestrijuhtide seminarilaager.

Jõgevamaalt

* 30. ja 31. mail toimus Põltsamaal K. A. Hermann'i 140. sünniaastapäevale pühendatud võistumängimine ja laulmine, lisaks kontserdid ja laulupidu.

* Samal ajal viibis sealkandis ka Enköpingski puhkpilliorkester, kes andis neli täispikka kontserti.

Juubelilaager

Sa-ma-la-ma-la, Vigala jeel kõlas koori- ja orkestrijuhude seminar-laagri lõpulaul Raul Talmari juhatusel. Kümnes Vigala on nüüdseks ajalugu.

Kõik algas aastal 1983, kui Vigala Põllutöökooli aulasse kogunesid koorijuhid kõigist Eestimaa paigust. Selle toreda mõtte algatajad olid Aksel Pajupuu ja tookordne Rapla kulturijuht Maiu Linnamägi. Tegijate poolele lisandusid Meeli Müller, Raul Talmar, Paul Raud jt. Hea üritus kordus ka järgmisel aastal. 1985. aastal liitus esmakordselt koorijuhidega 13 puhkpilliorkestri dirigenti.

Aastad läksid. Vigala oli saanud traditsiooniks, märksõnaks, mille tähtsust teavad kõik Eestimaa koori- ja orkestrijuhid. Iga aasta augusti eelviimane nädal pidi kuuluma Viga-

lale. Senini arvukaim (osavõtjaid 531) kokkutulek oli Vigala '87. Üllatusi on siiani jätkunud. Nüüd juba mitmendat aastat on Vigalasse kutsutud ka lektorid välismaalt.

Seekordne Vigala oli juubelihõnguline. 16.—22. augustini lauldi, mängiti Vigalas kümnendat korda. Kõik need aastad on olnud laagri ülem **Paul Raud**.

P. Raud: Elu on näidanud, et meie muusikutele on vaja professionaalset infot ja selline info jagamise viis on odavam. Otstarbekas on ju tuua mõned välislektorid siia kui viia kaks-kolmsada inimest välismaale õppima. See on ainuke tee saada kiiresti lahti senisest infovaegusest. Mõnel viimasel aastal oleme rohkem tähelepanu pööranud kogu muusikaõpetust haaravatele spetsiifilistele probleemidele. Püüame siin leida uusi ideid.

M.T.: Rahamured.

P.R.: Praegu oleme ots-otsaga kokku tulnud. Sel aastal oli kaunis kriitiline situatsioon. Me ei teadnud, kui palju miski asi maksab. Kuid kõik lahenes. Algaastatel maksti inimestele kõik kinni. Nüüd liigume ka meie turumajanduse poole — kui inimene tahab õppida, siis peab ta ka selle eest maksma. Ka kohalikud omavalitsused saavad oma muusikuid toetada.

M.T.: Kuidas tulete toime välislektoritele tasumisega?

P.R.: Välislektorid tulevad isiklike sidemete alusel. Siin on käinud väga tuntud inimesi. Kuid nad on hästi teadnud meie olukorda ja leppinud meie tasustamise taseme-

VIGALA

ga. Ent see ei saa kesta lõpmatuseni. Professionaalidele peame tasuma tulevikus väärikselt.

M.T.: Vigala '92 on lõppemas, kas uued mõtted olemas?

P.R.: Mõned mõtted juba on. Tähtselt pärast laagri lõppu tulevad ka ettepanekud. Tahame arvestada rahva soove eelseisvaks seminariks.

M.T.: Vigalas on ühendatud meeldiv ja kasulik. Milline on õppimise ja puhkamise suhe?

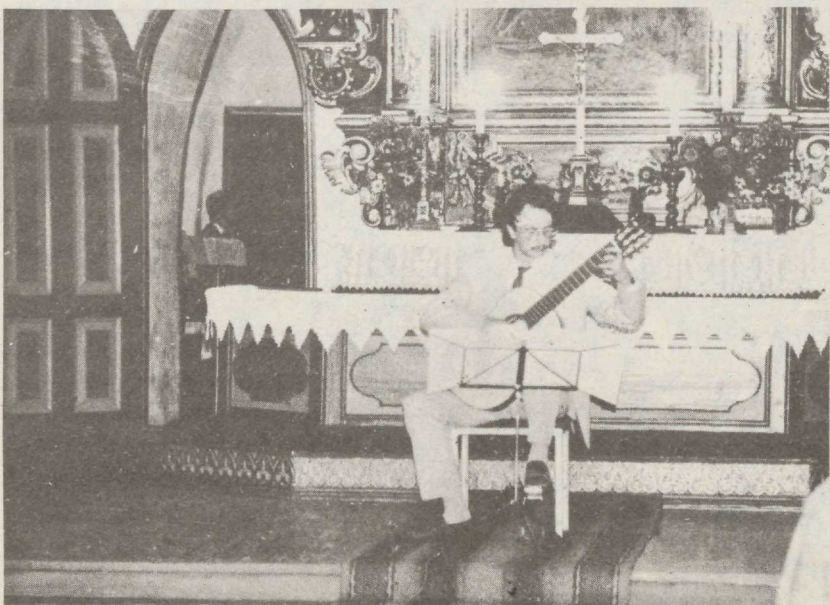
P.R.: Päevaplaan on aastatega tihenenu. Inimesed vajavad ja peavad siit infot saama, liiatigi kui nad on selle eest ise maksnud. Varasematel aegadel sai rohkem nalja ja *show'd* tehtud. Siiski arvan, et töö tihedamas taktis ei vähenda Vigala vaimu.

M.T.: Paistab, et Te polegi veel laagriüles ametist väsinud.

P.R.: Veel mitte. Ainuke mure on see, et ma olen ise jäänud 10 aastat vanemaks, laager on läinud 10 aastat nooremaks. Igal aastal tuleb 1/3 neid noori, keda ei tunne. Palju rõõmu teeb väga hea koostöö kohalike inimestega. Me ei pea pidama pikki koosolekuid, et lahendada mõnda küsimust.

Vigala laagri rahakotti peab **Leili Brandt**. Täiesti isemajandavale üritusele eelarve tegemine oli ebastabiilses majanduslikus olukorras lausa kunst. Siiski vabastati seekord kursuste tasust need, kes on kõik 10 aastat ühe suvelõpu nädala pühendanud Vigalale.

Need on L. Brandti andmeil Paul Raud, Tõnu Kangron, Piia Lüüs, Ahto Nurk, Elvi Oolo, Tõnu Vaask, Helvi Treublut, Riho Leppoja, Valli Ilvik, Helitar Kala ning Heino ja Marika Pehk.

◆ Olal: Urmas Sisaski loitsuõhtu
◆ All: kitarriõpetaja Tiit Peterson

Lipu heiskamine ja U. Sisaski komponeeritud Vigala hümni esmaesitus ei läinud ilma armsate viperusteta. Lipp läks keerdu, laul metsa ja dirigendikepp lendas murule. Kuid avatud ta siiski sai, see kümnes Vigala! Esimene päev lõppes õnnelikult traditsioonilise baari avamisega mõisahoones.

Nagu kombeks, oli ka külalisi. **Willi Gohl** Šveitsist pakkus huvitavaid, lausa eksootilist repertuaari — Aafrika koorilaule. Mustanahaliste

LA 10

kooride laule on väga vähe noodistatud, sest nemad õpivad kuulmise järgi. Pealegi kaotab neegrilaul noodistamisel väga palju.

Lühikeste, rütmikate ja säravate laulude õpetamisel võttis maestro kasutusele kõik võimalikud väljendusvahendid: miimika, tantsu, huumori, vaimustava klaverisaate, sõrmenipsud, isegi klaveritooli, mis asendas trummi. Peale selle rääkis hr. Gohl vaheldumisi ning korruga kolme keelt (inglise, saksa, prantsuse), mis tekitas pisut raskusi tõlgile ja loomulikult mitmeid lõbusaid situatsioone.

Väga põnev oli ka taanlase **Jan Tinge** kursus ja *workshopid* häälehoiust. Tema jutu vahendas eesti keelde Tallinna Keskhaigla kõrva-nina-kurguarst Ülle Kirss, kes on end täiendanud häälehoiu küsimustes Moskvas, Soomes ja Rootsis.

Jan Tinge on ise õppinud laulja, kes tunneb hästi laulmisega seotud probleeme ja on saanud üheks Taani tuntuimaks häälehoiu spetsialistiks.

Religiooni ja kultuuri soseid lahkas, nagu ikka, **Einar Laigna**. Vanamuusikakoori juhendas **Toomas Siitam**, Ene Üleoja teadvustas koraali tähtsust eesti muusikakultuuris. Eksperimentaalkoori õpetas **Elo Kaarepere**. Tavakohaselt toimusid instrumenditunnid.

VOP pasundas mõisahoones. Seekord töötasid orkestriga **Avo Ots** ja **Loit Lepalaan**. Orkestrijuhtidest kollektiivile peaks dirigentide vaheldumine hästi sobima. Siis on võimalus jälgida erinevaid tööstiile ja tutvuda

◆ Vigala läbi aegade

mitmekesise repertuaariga. Täiesti normaalne oleks, kui dirigendipulti võiks asuda soovi korral iga VOP-i liige.

Lõppkontserdil üllatasid noored pillimahed vaimuka tangoga.

Selgelt paistsid läbi dirigentide A. Otsa ja L. Lepalaane stiil ja taotlused. Kas on kujunemas uus koostöökolmik: H. Saade, A. Ots, L. Lepalaan ehk täiesti muusikaline ühendus S.O.L.? Eks näe... Igatahes tõestas VOP oma võimekust mitmes žanris.

Orkester võttis Vigalas vastu ka oma Rootsi sõprusorkestri esinduse. See tõi kingiks kaasa kakskümmend pilli, mis vennalikult ära jagati. Koos vaadati VOP-i Rootsi-reisi videosalvestust.

Vigala laagri kultuuriprogrammi kuulus koorijuhtide ja orkestrijuhti-

de kümnevõistlus, korvpalliheitlus seminaristide ja vigalalaste vahel, riigipöördekatse aastapäeva tähistamine (koos vastava atribuutikaga), lõkkeõhtu, kirikukontsert, lõppkontsert laululaval ja piduli lõpubankett.

Vigala rahvas kinkis 40-kilose küünlasäras sünnipäevatoridi, mis oli tõeline maiuspala.

„Karavani“ tümpsu saatel tantsiti kaua-kaua. Mis puutub Vigala Vaimu, siis olevat ta ennast ilmutanud ühele noorpaarile, kes otsinud tähistavast Suurt Vankrit. Vaim teinud tasakesi „š-š-š...“ ja kadunud.

Vigala tegi südame soojaks ja meele rõõmsaks. Tänu sellele ei olnud suve lõpp sugugi mitte nukker, vaid suisa särasilmne.

Kohtumiseni Vigala '93-!

Marina Tamme

„Kuulen unes terveid teoseid“

Helilooja Stockhausen, milline on praegusel hetkel Teie koht kompositsiooni ja improvisatsiooni, ettemääratud ja intuiitiivse musitseerimise vahelisel pingeväljal? Ja kuidas Teie arvates on võimalik kahte põhimõtet modernses teoses ühendada?

Sellele vastamiseks peab selgeks tegema, kas muusikat peab kirjutama või on autoril selle vahendamiseks esitajale teisi võimalusi. Kui inimene oleks võimeline mingit heliteost endale üksikdetailideni ette kujutama ja siirdama selle kujutlma teisele inimesele kirjutamise ja lugemise vaheetapita, siis — kui too kõrgem inimene oleks juba olemas — oleks meil vastus käes. Siis ei oleks tähtis detailselt üles kirjutada, milline peab ettekanne olema, vaid võiksime muusikalisi mõtteid siirdada otse inimeselt inimesele. Täpsemalt mingi muusikalise pildi abil jõuavad mitmed inimesed seisundini, milles nad tunnevad end kuidagi eriliselt „tõstetuina“.

Kuidas Te muusiku sellisesse seisundisse viite?

Probleemiks on — ja jääb, ütlesin, järgnevas 30 aastaks —, kuidas ettemääratud ja intuiitiivset praktikas ühendada. Kui tahame kirjutamise-ülesmärkimise tasandilt edasi liikuda, oleks vaja saavutada, et muusikud, kellel on omavaheline tihe kontakt, õpiksid üksteist telepaatilisel mõistma. Siis on ehk võimalik ühine intuiitiivne loomine. Siis nad enam ei arva, et vaid sellel on intuitsiooni, kes istub kodus intuitsiooni jaoks soodsas õhkkonnas, rahu ja kontsentreerunult, lahus ülearustest mõjudest, parem ka ülearu muud muusikat kuulmata. Kui muusikud koolitatakse suulisest või kirjakeelsest suhtelisest loobuma, võiks intuitsiooni mõistet laiendada: kaks, kolm, neli inimest — kõige rohkem viis inimest koguneb grupiks ja loob intuitsiooniliselt omavaheliste telepaatiliste kontaktide abil.

Kas intuitsioon üksi on suuteline midagi looma?

On olemas esoteerset kirjandust, mille järgi kõrgemas maailmas, kaugemale arenenud tsivilisatsioonides elavad olendid, kujutades endale mingit eset, näiteks hoonet, hästi selgelt ette, on suutelised selle pelga kujutusjõuga ühe hetkega ka püstitama. Meie, selle planeedi asukad, olema sunnitud kasutama suhteliselt algelist protsessi: millegi huvitava sünniks peab väga kaua aditiivselt mõtlema ja töötama. Ükski helilooja pole suutnud teost viimse üksikasjani endale ette kujutada, et seejärel vaid automaatselt üles märkida. Mozarti peaaegu et automaatne n.ö. kirjajutamis-komponeerimine oli

ju enamalt jaolt õhus hõljuvate ja kõigi poolt kasutatavate väljendusviiside ülesmärkimine, lisaks mõned ebatavalisused, mis olid siis juba tema isiklik käekiri. Suurem osa oli ju tuttav sõnavara, keeleõpetus ja süntaks. Sellele ei saa aga enam toetuda, sest nüüdisaja muusikaline keel ei ole kõnekeel. Ühe ja sama teose kallal peab praegu tegema üha rohkem loovat tööd.

Veel kord: mil viisil ettemääratud ja intuiitiivset samas teoses ühitate?

Raske ongi selleni jõuda, et ei looks ainuüksi kahesuguseid teoseid paralleelselt: ühelt poolt deterministlikke ja teisalt selliseid, mis püüavad riivata kirjeldamatu piire, anda ruumi võimalikult ulatuslikule kuulmisele, produtseerida helisid nii vahetult kui võimalik, lähtudes ansamblist. See on justkui plastiline vormimine: üks lisab siia midagi, teine võtab sealt midagi, osasid asetatakse pealistikku, neisse tehakse auke. Kuidas eelpooltõudud põhimõtteid ühendada?

Oma viimastes teostes olen püüdnud komponeerida ühelt poolt kihistusi, mis on kindlaks määratud ning loodud väga kontsentreeritud materjalil, teisalt reaktsioonivorme, kihistusi teistele muusikeritele, kust nad võivad noppida üksikuid elemente (motiive, intervale) ja teha variatsioone. Selle poole olen viimase kümne aasta teostes igati püüelnud. Teisisõnu — kui ma loon midagi väga determineeritud, peaksid tal olema ka determineeritud omadused. Kolm või viis üksteisele järgnevat harmooniat, kus muusikud väga täpselt sisse tulevad, ei jäta kunagi ruumi juhusele. Ent sekkumine harmooniate ruumiomadustesse või vibratsiooni nõuab, et saaksin ajas vabalt liikuda; seda vabamalt, mida rikkamad on instrumentide vibratsiooniomadused. Ülesanne on siis mõlema põhimõtte ühitamine ja uute teoste loomine, millised kasutavad kogu ettemääratud ja intuiitiivse vahelist skaalat kuni mõlema võimaluse piirideni.

Noodistamata muusikat süüdistatakse kangekaelselt selles, et kuulaja ei suuda seda vastu võtta kui avatud, muutuvat, tähendab intuiitiivset muusikat, kuna ta pole suuteline suhestama parasjagu kuuldavast vormi teiste võimalike vormidega, mida ettekandja samuti oleks võinud valida. See kriitika...

... on täiesti väär. Kui mõni heliteos on kujutatud vabas vormis, kuid mõjub deterministlikuna, on see kehvalt komponeeritud. Deterministlikud vormid on arenguvormid, eesmärgilised vormid, milledes tean,

et A järel jõuan B-ni. Kui nüüd n.ö. vaba vorm luuakse selliselt — mille võimalikusse ma üldse ei usu —, et iga hetk ilmub kindel, selge suund, siis on meetod valesti valitud. Teisisõnu — kui muusikapala on täpselt nootidesse pandud, ent kõlab improvisatsioonina, on see veel jääk deterministlikust ajast. Helilooja oleks pidanud leidma vabale vormile meetodi, mis aitab muusikuil tõsiselt tunnetada seda vabadust ja nii küündida kõrgemate ettekande kvaliteetideni. Algul kõlasid mu klaveripalad osaliselt vabalt komponeerituna. See oli teatud üleminekuetapp, enne kui jõudsin iga pala struktuurilesele kvaliteedile vastavate noteerimismeetoditeni. Usun, et need probleemid on nüüd möödas.

„Alphabet für Liège“-teose „Indiaanilaulude“ osas soovitate mõlemal lauljal tsükli kordustes valida alati uue tempo ja uue dünaamika kahe-teistkümnest eri võimalusest. Kas tahate sel moel aidata kuulajat kogema ühe asja eri pooli? Kas üldse tahate intuiitiivset musitseerimist kui sellist teadlikustada?

See on erand. „Alphabetis“ ju publik rändab neljateistkümnest eri ruumis toimuvat ettekannet pidi ringi. Kui keegi on mõne aja möödudes kõik ruumid läbi käinud, naaseb „Indiaanilaulude“ ruumi ja juhtub veel kord juba varem kõlanud osa kuulma, ei saa ta kuidagi täpselt mäletada, millises tempos kuulis ta seda esimesel korral. Kõige rohkem, mis ta võib, on imestada, et see tundub nüüd aeglasemana. Ent otsustav on muutuste toimumine, mitte see, kas publik seda ka hoomab. Otsustav on, et kõik parameetrilised muutused, mis uues muusikas — eelkõige minu teostes — on osutunud viljakaiks, kasutatakse alati ära, märkavad siis inimesed seda või mitte. Need meetodid, millised veelgi äärmuslikumana leiaste teistes minu töödes — „Māntras“ ja „Inoris“ — on muutumas tõeliselt tähtsaks. Toimub tähelepanuväärseid muutusi, kui „Māntras“ vorm (või vana terminit kasutades teema) liigub algul oktaavi ulatuses ja paisub siis korruga seitsme oktaavi ulatusse.

Meie teadvuse laiendamise seisukohalt on see lausa määrav, sest kui inimene tulevikus kasvab selle muusika abil avaldama oma ruumi- ja ajataju selliselt, et õpib välkkiirelt täheldama asju, millest varem ei osanud isegi unistada, ja on ikkagi võimeline neid kuni üksikasjadeni omaks võtma, — siis ongi meil uus inimene!

Üks tänapäeva tuntuimaid heliloojaid, uue muusika väljakujunemisel määravalt osalenud Karlheinz Stockhausen sündis 22. augustil 1928 Madraithis Kölni lähedal. Oppis Kölnis, Pariisis ja Bonnisis klaverit ja kompositsiooni. 1953 alustas tööd Kölnis Lääne-Saksa Raadio elektroonmuusika studios, aastast 1963 selle kunstiline direktor.

Väga viljakas ja pidevalt eksperimenteeriv Stockhausen on üks elektroonmuusikale elusepaneja, on kirjutanud hulgaliselt, osalt seeriaüsilisi teoseid väga erinevatele traditsiooniliste ja elektronpillide kombinatsioonile, seehulgas ka instrumentaalsaadetena solistidele ja orkestrile: „Nooruki laul põleva ahju ääres“ (1956), „Carré“ (1956–1969), „Mikrofonie I–II“ (1964–1965), „Telemuusika“ (1966), „Lühilained“ (1968), „Transs“ (1971), „Muusika kõhus“ (1975) jne. Seejuures kasutab ta peaaegu kõigi maailma maade muusika elemente. On ka üks intuiitse improvisatsioonimuusika algatajaid: lähtudes tekstist (luuletusest) peavad muusikud üksteisele reageerides leidma uued muusikalised väljendusvahendid. Sellise muusika arendamiseks on ta välja andnud tekstikogumikke. Viimasel aastakümnel on Stockhausen põhilise lähelepanu pühendanud 7-osalise ooperiseriaali „Valgus“ loomisele.

Oma printsiipide propageerijana on ta avaldanud rohkesti kirjutiisi, s.h. retsensioone, asutanud 1963.a. Kölni kursused, esinenud loengutega pea üle kogu maailma.

Karlheinz Stockhausen: KINDHEIT (1979)

IV a tempo / ca 120
(Sopran ei ole hier über Fernmikrophon verstärkt)

MUTTER (C. MICHEL (mit WÄTER verstärkt))
Lu-te fa lan-ze, lan-ze! la fa la fa lan-ze für den gro-ßen, danken MI-CHA-EL!

Tänzerin
auf engem Raufen... anlaufen... große Flugbewegung

MICHAEL (110)
mit WÄTER zurückkommen, die Tänzerin entdecken... sie kurz anstarren,
[pff] pam pam pff] Schau! Wer ist das denn?

WÄTER
mit "knädelnder" Stimme zurückkommen, gestrichelte Kreise in der Hand (oder einem); der Tänzerin zuschauen, mit der Kreise schauen und andere Tanzbewegungen machen
[ha pam pff] pam pff] pa pam

Pos (stimm verstärkt)
Gesamtlautstärke der Posse bis (15) je nach Abend anheben oder senken

CHOR: gleich wieder normal laut und gleichmäßig, nie aufkommen

rit. / etwas langsamer

MUTTER (f)
Tan-ze, mein Körper le- ben, mein Körper le- ben I love you, you love me! I love you, you love me! I can spoo- le- (ho- ver

Tänzerin
Anlauf... ver MICHAEL, dann um ihn herum tanzen: einfach unregelmäßig (aber nicht über harmoni)

MICHAEL (114)
zu ihr laufen, ihre Bewegungen nachmachen... zurückwand befeht, sich mit ihr um Kreis herum drehen
Wer hat Du? Ei-ne Mär-chen- pup-pe?

WÄTER
pam pa- pa- pam pam pam pam pam pam pam pff pff]

Pos
INSTR-Band

Werk Nr. 471 K 11

◆ Näide K. Stockhauseni noteeringust, 7-osalisse sarja „Valgus“ („Licht“) kuuluva ooperi „Neljäpäev“ 1. vaatuses

„Indiaanilaulud“ panid mõtlema, kas olete kasutanud ainult indiaanlaste tekste või olete saanud innustust ka nende muusikast. Osas „Carré“ kuuln ma hästi selgelt tiibeti templiorkestri pikakaelalisi pasunaid. Arvasin juba, et olete saanud mõjutusi mingilt kindlalt heliplaadilt. Ühes intervjuus olete öelnud, et oleks suurepärane, kui Teid pärast surma kuivatatakse ja pulbristatakse peeneks, Teie sõbrad koguneksid pidutsema ja igaüks saaks pisut seda pulbrit oma šampuseklaasi. Kas tunnete endokannibalismi tavasid? Teie teostes kohtab ootamatuid asju, milliseid võib leida küll vaid väljaspool Euroopat. Kui hästi Te neid alasid tunnete?

Indiaanimeloodiaid pole ma kunagi kuulnud. Endokannibalism on mulle täiesti tundmatu. Võin Teie oletuse puhul öelda, et olen tõenäoliselt, nii nagu mitmed selgeltnägijad on mulle teatanud, varem siin planeedil viibinud mõne teise ülesandega. Ühelt soome selgeltnägijalt saan ma pidevalt kirju. Ta väidab, et oli kunagi mu abikaasa ja et mina olin kord Orléansi hertsog. Teine kord olin kuuldavasti vaarao õukonna-muusik. Teisalt olen ise kogunud ka selliseid asju, mis tunduvad osutavat hoopis muus suunas. Minu valduses on niisiis erinevate ajajätkude ja kultuuride teostumine mu päeva- ja õunedes ja erinevates isikutes. See ei ole sama kui mäletamine — näen und ja ärkan, kuid ma ei tohi end liigutada. Selles esimeses n.ö. tõusnud teadvuse seisundis, pöördudes taas füüsilisse eksistentsi, võin ärkvel kogeda kõike uuesti, kui ma end ei liiguta. Mu uni on siis kindlasti kolmemõõtmeline ja

täiesti realistlik. Niisama reaalne kui Teie siin mu vastas istudes. Sellisel teel olen saanud elamusi oma varasematest eksistentsikujudest. Teiste sõnadega: inimesel on võimalik nii jõuda tohutu teadmiseni!

Kas kuulete unes ka muusikat? Ja kui täpselt?

Kuulen. Alati vaid terveid teoseid, väga detailselt, täpselt nüanssidega, eriti mis puutub instrumentide järjestusse, tämbritesse jne. Kui ma hakkam kirjutama ja üles märkima esimesi helikõrgusi, on mul vaikuvõimalusi ja seda kuni viimse taktini. Siiski võisin ma vahel, näiteks teoses „Transs“, tänu selle töö unealgupärandile, igal hommikul minna kirjutuslaua taha ja lihtsalt, peaaegu et automaatselt kirjutada. „Mäntraga“ oli muide sama lugu. „Peaegu“ tähendab, et tegin muidugi arvestusi, kuid nii, nagu oleksin sooritanud arvutiga liitmis- ja korrutustehteid või otsinud ruutjuuri. Ja vaid siin kasutasin ajusid. Esmalt tegin kestussuhete plaani ja andsin igale perioonile nii ja nii mitu sekundit. Pidin jaotama need allosadeks, sest püüdsin edeneda kindlas suunas, näiteks tugevnevas rütmilisuses.

Sellise logaritmilise alljaotuse pidin välja arvestama. Nii komponeerisin iga päev ühe osa, tegemata välja sellest, mis mu ümber toimus. Ma ei mõelnud täpsemalt järele, mida ma paberile panen, sest mul oli seemine kindlustunne, et sellest saab asja ja et ma ise selle eest ei vastuta. Üpris kummaline, kas pole? Varem olin ma katki purenud kümme pliatsit, enne kui suutsin otsustada, milline heli kahesteikümne järel tuleb kolmeteistkümneandaks...

Kas intuiitse ja ettemääratu vastandlikkus ei ole Teile raskusi valmistanud?

Ma ei ole enam nendevahelist vastandlikkust tunnetanud, pärast seda, kui olen hakanud suurvorme täiesti iseenesest kavandama intuiitsevalt, väikevormi aga ettemääratult. Kirjutades 1955 aastal teost „Gruppen“, sooritasin arvestusi ja tegin tööd terviku ajastruktuuri kallal nagu hull, kuni sain kirja, et Heinrich Strobel saab kuuekümneks ja igaüks peab kirjutama talle väikese palakese. Heitsin pikali. (Elasin tollal kolm kuud järjest täiesti üksi ühes Paspelsi põõngukambri, üks seestpoolt lukus). Öhtuks pidi lugu olema valmis. Korraga kuulsin tervet neljainutelist pala. See oli lauluhäälele ja puhkpillikvintetile. Lauluhääle asendasin hiljem inglise sarvega ja pala sai „Ajamöödet“ neljaks esimeseks minutiks. Märkasin, et on veel miskit vaja, kuidu jääb teos liiga kuivaks. Nii heitsin taas pikali ja üliväsinunagi suutsin muusikapalasiid panna oma peast läbi käima. Õigemini pääsesin hädavaevu nende käest. Siis noodistasin suurema osa sõnade abil, lihtsalt kirjutades: bass sisse, tuba hõigub kaks korda seda je seda jne. Kirja sai ka üks väike motiiv, aga hoopis graafiliselt esitatuna. Seejärel istusin kaheks nädalaks kirjutuslaua taha seda materjali vormistama.

Aastast 1956 alates on mu muusika üha sagedamini sellisel kujul sündinud. Protsess on väga kummuline: ma ei tunne end enam iseandana, vaid pigem mingi kirjajakandjana. Toon teile mingi teate, kuid mis seal kirjas on, peate ise välja selgitama. Mina, kirjajakandja, pean jätkama teekonda...

Intervjueris Hans Oesch „Rondo“, nr. 5 ja 6, 1976

40 aastat tagasi nägid kriitikud Raveli loomingus vastuseisu romantismi subjektiivsusele. Tema teostes rõhutasiid nad konstruktiivset elementi. Stravinski näiteks nimetas teda Šveitsi kellassepaks. Ravel ise ütles: „Mina koostasid logaritme, teie asi on neist aru saada“.

See pole aga päriselt nii. Hingelt oli Ravel romantik. Igatsevaid tundeid ja õrnust on kõikjal tema muusikas, ehkki filitreeritud läbi teadliku kunstilisuse.

1933. aastal ajakirjas „Etüüd“ avaldatud Raveli mõtteavaldist võib pidada tema loominguliseks kreedoks.

„MA POLE HELILOOJA-„MODERNIST“, KUIGI OLEN ALATI EELARVAMUSTETA SUHTUNUD UUTESSE IDEEDESSE MUUSIKAS (ÜHES MU VIIULISONAADIS ON NEEGRI BLUESI TAOLISELT KIRJUTATUD OSA), SEDA ENAM POLE MA KUNAGI PÜÜDNUD ÜMBER LÜKATA HARMOONIA JA KOMPOSITSIIONI SEADUSI. VASTUPIDI, OLEN ALATI TEADLIKULT OTSINUD INSPIRATSIOONI SUURTE MEISTRITE LOOMINGUST (KUNAGI EI LAKKA MA ÖPPIMAST MOZARTILT) NING OMA ALUSTELT TOETUB MINU MUUSIKA MINEVIKUTRADITSIOONIDELE, KASVAB NEIST VÄLJA...“

OLEN ALATI OLNUD VEENDUNUD SELLES, ET HELILOOJA PEAB USALDAMA PABERILE SEDA, MIDA TA TUNNEB, KUIDAS TA TUNNEB, OLENEMATA SELLEST, MIDA NÄEB ETTE ÜLDTARVITATAV STIIL. SUUR MUUSIKA, OLEN VEENDUNUD, TULEB ALATI SÜDAMEST. MUUSIKA, MIS ON LOODUD AINULT TEHNIKA JA MÕISTUSEGA, EI VÄÄRI PABERIT, MILLELE SEE ON KIRJUTATUD. MINU VEENDUMUSE KOHA SELT PEAB MUUSIKA OLEMA EESKÄTT EMOTSIONAALNE JA SEEJÄREL ALLES INTELLEKTUAALNE. MIND EI EKSITA KUNAGI NOORTE JA VÄGA HUUVITAVATE HELILOOJATE RADIKAALSED VÕTTED. MA MÕÖNAN, ET NENDE MUUSIKAS ON KÕITVAID MOMENTE. OLEN SAMUTI NÕUS, ET SEE PAISTAB SILMA JÕU JA ORIGINAALSUSE POOLEST. KUID NENDE MUUSIKAL POLE SÜDANT, POLE TUNDEID. ME REAGEERIME SELLELE MITTE EMOTSIOONIDE, VAID INTELLEKTIGA. AGA KUI ON NII, SIIS, VAATAMATA SELLELE, ET VÕIB LEIDA KAITSVAID SÖNU KOGU NIISUGUSE MUUSIKA KOHTA, KUJUTAB SEE ENDAST KUNSTILIST VALEARVESTUST.

PEALE SELLE ON MODERNISTLIK MUUSIKA OMA ALUSTELT „MÕISTUSLIK“. AGA MUUSIKA, MA JÄÄN SELLE JUURDE, PEAB, VAATAMATA KÕIGELE, OLEMA ILUS.“

Ravel suhtub Debussyse umbes nagu Cézanne Monet'sse. Ta oli postimpressionist. Nagu Cézanne'gi, kartis ta, et impressionism, oma rõhuasetusega „meelte fantaasiale“, võib degenereruda vormituks. Tema instinktiivne vajadus selguse ja arusaadavuse järele sundis teda tagasi pöörduma — nagu Cézanne'igi — klassikalise vormikontseptsiooni juurde.

Muusika kujutavas kunstis

SIMONE MARTINI

(u. 1284—1347)

PÜHA MARTINI RÜÜTLIKSLÖÖMINE

1312/17 (väljavõte) Fresko
ASSISI, ST. MARTINI KABEL

Muusikute ja lauljate grupp saadab ilmalikku sündmust, noore hiljem Pühaks kuulutatud Martini rüütlikslöömist. Sellest tulenebki, et pildil kasutatakse ilmalikku topeltvilet, millest kristlik kirik algselt keeldus. Mõlemal vilel puhutakse sama meloodiat, kuna mängija käehoid on täiesti sümmeetriline. Muusik, kes plektroni abil mängib väikest, pirnikujulist, intarsiatega kaunistatud lautot, jälgib oma selja taga seisvaid lauljaid.

Püha Martin, Pannooniast pärit Rooma rüütel, elas IV sajandil. Ta loobus edukast sõjalisest karjäärist, et oma elu usule pühendada. Tema elust ja imetegudest jutustavad mitmed legendid. Piduliku rüütlimõõgaga võotamise ja kannuste kinnitamise lisas XIV saj. rüütlimaaailm sellele legendile juurde. Küllap oli see lugu eriti armas Simone Martinile, kes ka ise oli *cavaliere*. Võttis ta ju Napoli õukonnas osa samasugustest tseremooniatest.

C. Nierenberg
H. Calero

Inimest lugege nagu raamatut

(Algus „ML“ Nr. 3/4)

5. Ülemus ja alluv

Žeste, mis väljendavad „territoriaalsete õiguste“ olemasolu, võib jälgida ülemuse ja alluva koostöös.

Üleolekut võidakse väljendada tervitavas käesurumises. Kui inimene surub teil tugevasti kätt ja pöörab selle nii, et tema peopesa on teie oma peal, püüab ta väljendada midagi füüsilise üleoleku taolist. Kui inimene sirutab käe peopesaga ülespoole, demonstreerib ta valmisolekut võtta alluva roll.

Kord tunnistas üks seminarist osavõtja, et talle pole kunagi pähe tulnud, kui tähtis on mitte „rippuda teise inimese kohal“, kuid ta istub, sest see sunnib inimesi ennast tundma teie juuresolekul väikesena ja seda võetakse nagu teie üleoleku väljendust. Ta avastas enda jaoks, et paljusid inimesi rõhub ja teeb närviliseks kaasvestleja selline positsioon.

Paljudes situatsioonides „ülemus — alluv“ mängib näoilme tähtsat osa kui žestid. Näiteks kergitatud kulmud, allakallutatud pea ja kahtlev vaade, mille šeff heidab alluvale, kui ei võta tema ideid vastu. Tihti võib ülemus vältida pilkude kohtumist, teatades sellega alateadlikult, et jutuaajamine on lõppenud. Kui alluv ei võta signaali vastu, hakkab ülemus silmatorkavalt kella vaatama. Kui ka seekord märguandele ei reageerita, võib ta tõusta või oma pabereid kokku korjata, nagu kavatsedes need peita, seejärel aga

otsekohevalt küsida, kas alluval tõesti pole millegi muuga tegeleda. Või diplomaatiliselt teatada, et tal on nüüd ees järgmine kohtumine. Enamikul juhtudest asi nii kaugele ei lähe.

Joonisel 13 on juht, kes on silmnähtavalt koormatud paljude probleemidega. Kui te kabinetti sisenedes näete oma ülemust sellises olukorras, on arvatavasti mõistlik ta jätta rahule, eriti kui te tulite tema juurde tähtsat probleemi arutama.

Joonisel 14 on seisev inimene ülemus. Tema poos on tervikuna vabam kui istuval alluval. Käe on ta surunud hooletult pintsaku taskusse, põial väljas — veel üks žest, mis väljendab enesekindlust ja üleolekut. Kui kohtuvad kaks inimest, kes on harjunud võtma selliseid asendeid, hoiduvad nad sageli neist žestidest teineteisest lugupidamise märgiks.

Joonisel 15 on rääkija ülemus, kes pöördub oma inimeste poole: „Läinud aastal töötasite te allpool kavandatud taset“. Seejuures kutsub ta alluvaid end parandama, muidu läheb veel halvemini. Tema rusikas käsi väljendab võimu, ta nagu kriipsutaks alla sõnade tähtsust, just kui ennustaks ette ebasoodsat sündmuste käiku. Rääkija püüab rõhutada oma üleolekut sellega, et ta, korraldab alluvatele peapesu seistes. Pange tähele, et pintsakud on kõigil kinni nõõbitud ja näoilme karm.

(Lõpp).

Lendväljendite ajalugu

LAUREAAT

Et saada teada selle sõna päritolu, tuleb siirduda antiikmütoloogiasse. Jõejumal Peneusel oli imekaunis tütar Daphne. Kord, põgenedes teda jälitava armujanus Apollo eest, palus ta isal ennast päästa ning muudeti igavesti haljaste ja aromaatsete lehtedega loorberipuuks (kr. *daphne* „loorber“). Korra ja selguse, vaimuelu ja kunstide, eelkõige muusika kaitsja Apollo lausunud seepeale oma moondunud armastatule: „... saagu sinust minu puu. Kaunistagu sinu lehtedega minu võitjad oma päid. Sinule peab kuuluma osa kõigist minu triumfidest. Apollo ja tema loorberipuu peavad olema ühendatud kõikjal, kus lauldakse laule ja jutustatakse lugusid.“ Nii jutustab roomlane Ovidius.

Vanad kreeklased ja roomlased autasustasid loorberipärgadega Apollole pühendatud võistluste ja pidustuste võitjaid ning nimetasid neid laureaatideks.

Ladina sõna *laureatus* tähendab „loorberitega kroonitud“. Siit ka väljendid *loorbereid lõikama*, *loorberitel puhkama*, *võiduloorberid* jms.

GORDIONI SÕLM

Legendi järgi pidi früügia rahvas, vastavalt oraakli ettekuulutusele, valima kuningaks selle, kes neile teel Zeusi templisse esimesena vankril vastu tuleb. Selleks osutus lihtne maaharija Gordios. Pärast kuningakssaamist viis Gordios vankri, mis mängis tema saatuses nii suurt osa, Zeusi templisse Gordioni linnas. Vankri tiisli külge sidus ta ikkepuu rihmaga, millel oli väga keeruline sõlm. Sõlmerihmad olid nii segamini aetud, et seda oli võimatu lahti sõlmida. Preestrid ja ennustajad teatasid, et see, kes harutab lahti Gordioni sõlme, saab Aasia valitsejaks. Tuhanded targad, tugevad, vahvad mehed tulid Zeusi templisse, et proovida oma õnne. Nad veetsid pikki tunde tervameelse kuninga sõjavankri juures, kasuades kõiki oma oskuis, kuid tulemusteta. Näis, et Gordioni sõlm jääbki kinni. Kuid 334/333. a.e.Kr., alustades sõjakäiku Pärsia vastu, kuulis Kreeka väejuht Alekander Suur preestrite ennustusest, tuli templisse ja raius sõlme ühe möögahoobiga läbi.

Siit ongi alguse saanud väljend *Gordioni sõlme läbi raiuma*, mis tähendab keeruka, segase probleemi kiiret ja julget, vahel ka vägivaldset lahendamist.

(Algus „ML“ Nr. 1/2)

Film oli sündinud Ühendriikides ja Euroopas enam-vähem üheaegselt. Ka helifilmi arendati samaaegselt Inglismaal, Saksamaal, Nõukogude Liidus ja Ameerikas. Filmikaamerast ja -projektorist oli olemas palju eri variante ja nüüd sündis samapalju helisüsteeme. *Vitaphone* põhines heli talletamisel plaadile; menetlusi hääle salvestamiseks otse filmilindile oli pool tosinat: *Movietone*, *RCA Photophone*, *Cinephone*, *Phonofilm*, Euroopa *Tobis Klangfilm* ja venelase dr. Sorini poolt NL filmitööstuse jaoks arendatud süsteem. Kõikide puhul peale *Vitaphone*'i süsteemi saadi kasutada samasuguseid heli taasesituse seadmeid, nii et filme võidi endistviisi turustada maailma kõikidesse maadesse. Kuid juhtiva meetodi positsiooni eest võideldi ägedalt. Peaaegu kolm aastat väitis Warner Brothers *Vitaphone*'i peale kõige vanemaks olemise ka parima helisüsteemi olevat. Samal ajal üritas William Fox tähelepanuväärse advokaatidevõe abil oma *Tri-Ergoni* patendiga maailma filmiturgu enda valdusse saada. See ei õnnestunud ja lõpuks tegid tema võlad koos *American Telephone Company* Wall Streeti asjameestega lõpu tema produtendikarjäärile. Lõpuks lahendas patendiühing kõikide rahulduseks vaidluse (võtmata arvesse muidugi Foxi, kes eemaldus lõõdult vaidlusest, saades endale armetud 18 miljonit dollarit); ja pärast 1931. aastat, kui heli talletamine filmilindile muutus üldiseks, said *Western Electric* ja *RCA* üheskoos oma valdusse Ühendriigid ja *Tobis* mandri-Euroopa.

Tänu helifilmile said pankurid esmakordselt mõjukateks tegutsetajateks filmitootmises. Heli oli kõigile filmifirmadele vältimatu ja paljud neist vajasisid kapitali uute seadmete hankimiseks ja stuudio helifilmidele sobivaks muutmiseks. Varustust ja kapitali hankides pidid stuudiod ikkagi toetuma *Western Electric*'ule, *RCA*-le ja nendega liitunud pankuritele. Peagi olid neil filmifirmade juhtkondades omad esindajad, kes määrasid stuudio tegevusviisid koos filmiala teerajajatega — ja vahel nende eestki. Nad palkasid stuudio teenistusse heliasjatundjaid, kes omal kombel valitsesid 1929.—30. aastate filmitööstangut. Nende meeste filmitundmine piirdus akustika ja mikrofonide omadustega, aga kuna filmitootmise finantseerijad neid toetasid, võtsid nad iseteadlikult enda kanda sageli nii produtendiki kui režissöörigi töö. Seetõttu läks niigi raske üleminekuaeg veelgi keerulisemaks. Producersid, kelle ametiosavus tähendas ennekõike ainult filmiala meelelahutusväärtuse tundmist, märkasid üllatuses võimu käest libisevat. Režissöörid, kes tahtsid pilti hoida liikuva ja elavana, kogesid, et nad on mikrofonidest poolt orjastatud.

Kaamera vabanemine: Ernst Lubitsch.

Ernst Lubitschi²³, Rouben Mamouliani²⁴, Lewis Milestone'i²⁵ ja King Vidori²⁶

suguste loovate režissööride kaasabil pääses film lõpuks välja alandavast olukorrast, kuhu isevalitseja heli oli ta paisanud tänu elutute etenduseadete ja tavapäraste vodevilliesituste esitatud nõudmistele. Nendel režissööridel polnud reegleid, mida järgida, ega eelkäijaid suunanäitajateks. Vastalisi neil oli: helispetsialistid ja tõsiasi, et film täitis kassat kõigis maades, kuna see oli nüüd helifilm. Need mehed siiski teadsid, et kõne ja lärm ei kesta kaua. Publik küllastub häälest hääle tõttu pärast esialgse võlu lahtumist ja hakkab jälle elavaid pilte nõudma. Just tänu nende teerajajatööle hakkasid filmid jälle elama.

Ernst Lubitsch, Paramounti²⁷ 1929. a. tipprežissöör, avastas esimesena, et filmi heliribal polnud vaja lakkamatult lobiseda ja et see ei tarvitsenud korrata kõiki stuudio helisid. Oma esimestesse helifilmidesse „Armastuse paraad“ („*The Love Parade*“, 1929) ja „Monte Carlo“ (1930) liitis Lubitsch palju ilma kõneta või muidu sünkroniseerimata heliga filmitud osi. Sellega lõpetas ta kaamera vangitsemise, viis selle välja helikindlast kapist ja filmis vana tummfilmitehnikat kasutades: kaamerat vabalt liigutades ja selle asukohta vahetades. Ühes „Armastuse paraadi“ kulminatsioonisteenis räägib Maurice Chevalier õukonnale usaldusliku jutu. Jõudes jutustuse haripunkti, hääbub jutustaja hääle summutatud sosinaks, uks sulgub, kaamera siirdub jälgima jutustuse mõju kuulajatele akna taga. 1929. a. oli vaatatajatel huvitav leida helifilmist uus efekt — vaikus!

Tänu Maurice Chevalier' — Jeanette MacDonaldi²⁸ muusikafilmele hakati Lubitschit pidama oma aja leidlikemaks režissööriks. Lubitsch oli kindel, et heli ja pilt on omavahelises seoses. Nii kohtabki tema filmides jälle tummfilmiajastule iseloomulikku rütmilisust. Näiteks lõikab ta „Monte Carlos“ ära lahkuv rongi hääled. Rongi kiiruse kasvades liitub rööbastekolina rütm filmi muusikalise juhtmotiidiga „*Beyond the Blue Horizon*“. „Naeratava leitnandi“ („*The Smiling Lieutenant*“, 1931) pulmastseenid filmiti ilma liikumist piirava mikrofonita, aga iga ukse avamine, iga samm alla suurest marmortrepist, iga näitlejate žest sünkroniseeriti hilisema muusikalindistuse rütmiga. Lubitsch kasutas esimesena muusikafilmis loomulikku laulu, viies sellega tegevust edasi, esimesena taipas ta ka kasutada filmililikut kombel sõnalist huumorit.

Agal Lubitsch suutis helifilmi kaamerat kasutada ka teistel eesmärkidel. „Purunenud meloodias“ („*Broken Lullaby*“, 1932), oma selle aja ainsas tõsisemas filmis, tõstas ta sõjavastase teema paljude ilmekalt sädelevate võtetega. Relvarahupäevade nägemusi ja hääli jälgitakse jalutu sõduri karkude vahelt. Filmi algusminutitel, kui minister palub rahu eest, loob kaamera iroonilise vastuolu stseeni, liikudes piki katedraali kesk-lõvi ja püüdes momente põlvitavate ohvitseride rividest, helkivatest kannustest ja kõrval jäigalt õieli olevatest

mõõkadest. Filmides selliseid stseene tummadena, liites neile heli hiljem, sai Lubitsch vabalt kaamerat kasutada ja suutis samal ajal valitseda stseeni elemente kunstilise loomistöö seisukohalt esmajärgulise kokkuseadmisvabadusega. Lubitschile omane väljenduslaad — juba tummfilmidest tuttav leidliku mõistuse ja iroonia sädelev ühendus — tipnes tema esimestes helifilmides.

King Vidor katsetas samal ajal oma esimeses kõnefilmis „Neegriromantika“ („*Hallelujah!*“, 1929) heli võimalusi filmi meeoleo loomisel. See tervenisti neegrite poolt esitatud film filmiti suuremas osas Memphises, Tennessee osariigis ja Arkansasese soopiirkonnades. Tõsiasi, et film tehti vabast õhus, andis Vidorile oma aja kohta kadestamisväärse vabaduse. Enamikus võeti film üles tummana, ja Vidor lõi stseenidele, välja arvatud otsesed kõneosad, mõjuva helitausta hiljem. Rütmikad vaimulikud neegrilaulud, naise kauge hüüd või koera haugahtus, soo ja jõe hääled andsid paljudele stseenidele nendes valitseva meeoleo. Kogu lõppstseeni hoogne tagaajamine soomaastikul filmiti tummana, kaunite liikuvate pildiosadena taga aetust ja tagaajajast. Alles stuudios lisas Vidor stseenile võimendatud helid okste prõksumisest, lindude häälitustest, valulisest lõõsumisest ja mudas trampivate jalgade lõrtsatavatest matsatustest. Töötades ilma praegusaegse heliaparatuurita, saavutas Vidor tulemusi, mida tuleb pidada meisterlikeks. Ta näitas, et heli algupära pole nii tähtis kui selle kvaliteet, et heliga võib luua stseeni meeoleo, mis ei pea olema sõltuvuses näitlejate dialogist või näoilmeist. Lewis Milestone töötas samal kombel, luues oma filmi „Läänerindel muutusteta“ („*All Quiet on the Western Front*“, 1930). Ta filmis kaevikustseenid ja rühmade marssimise tummkaameraga, lisades hiljem pommide ulgumise ja kõmina, käsirelvade paukumise, haavatu te ja surijate karjed ja oiged.

²³ Ernst Lubitsch (1892—1947) — saksa režissöör, ka komöödianäitleja; hiljeperiood algas 1922, mil ta siirdus Hollywoodi. Töötas Paramounti stuudios.

²⁴ Rouben Mamoulian (s. 1897) — armeenia päritolu ameerika režissöör.

²⁵ Lewis Milestone (1895—1980) — ameerika režissöör, Hollywoodis 1918. aastast.

²⁶ King Vidor (1894—1982) — ameerika režissöör, algul oli ajakirjanik, Hollywoodis aastast 1915.

²⁷ *Paramount Pictures Corporation*, asutatud 1912 Adolf Zukori (1873—1976), ungari päritoluga ameerika režissööri poolt; 1916 ühineti Jesse Lasky firma-ga (*Paramount Famous Lasky Corporation*).

²⁸ Maurice Chevalier (1888—1972) ja näitleja ning laulja Jeanette MacDonald (1907—1965) esinesid aastatel 1929—32 Lubitschi populaarsetes operettfilmides.

Õppisid rääkima

Sellel järelsünkroniseerimise ja järelehelindamise nimelisel tööl oli oma tähtis ülesanne. See vabastas režissöörid neid kammitsevast eksiarvamuselt, mille kohaselt kõike, mida nähakse, peab ka kuulma, ja kõike, mida kuuldakse, peab ka nägema. Niipea kui järelsalvestamine sai praktikas võimalikuks, muutus selline kitsas käsitlus heli kasutamisest ilmseks ketserluseks. Igapäevaste tänavastseenide heli salvestatakse tavaliselt hiljem, nii et mitteasjakohased, dialoogi häirivad tänavamürad saab kõrvaldada. Ekraanil võib kuulda olla autode kokkupõrkamisest põhjustatud kolin ja samal ajal filmitakse pealtnägijate hirmunud nägusid. Helistuudiote järelsalvestamise kogemused õpetasid režissööridele üsna pea, et filmide heliriba koosneb paljudest osadest: kõnehelist, muusikast, erilistest müradest ja helivõimendamistest, ja et režissöör võib kõiki neid kasutada, nagu tahab. Igat heli omaette võib niipalju kui süda kutsub moonutada, summutada, paisutada või hoopis ära jätta. Režissöör võib stseeni filimida tummkaameraga ja lisada sellele heli hiljem. Ta võib dialoogiosi võimendada muusikaga, lõigata neisse sisse mürasid või summutada need teiste, hiljem sünkroniseeritud helidega. Ja kui hääle käsitlemise tehnilised seadmed täiustasid, said heliriba kasutamismõimalused uue tähenduse. Järelsalvestus oli märgatav edusamm uue kunstiliigi arendamisel.

Teiseks edusammuks oli kaamera täiustumine. Helifilmi algusaastatel oli kaamera suletud väiksesse helikindlasse putkasse, et mikrofon ei registreeriks kaamera masinavärgi müra. Niikaua kui kaamerat hoiti putkasse vangistatuna, kasutasid režissöörid meeleldi pikki, liikumatuid plaane. Sama stseeni filmiti sageli kolme kaameraga eri nurkade all, samal kombel kui praegu televisioonivõtetel. See võte lihtsustas tohutult montaaži, kuid tõi ekraanile jäiku ja lohisevaid vaatepilte. Kaamera paigutusvõimalused olid liialt piiratud selleks, et oleks suudetud jõuda efektiivsete väljendusteni. 1930. aastatel vabanes kaamera siiski vähehaaval oma kongist; see suleti nüüd erilisse ümbrisesse, mida oli samuti raske liigutada, aga kaamera sai siiski tagasi veidikene liikumisvabadust. Siis oli režissööride kord avaldada survet vastu-puiklevatele helispetsialistidele, nõudes kaamera lõplikku vabastamist ja paindlikumat helitehnikat.

Oma debüütfilmi „Aplaus“ („Applause“, 1929) võtetel nõudis Rouben Mamoulian kahe mikrofoniga kasutamist: ühte talletamiseks Helen Morgani²⁹ häält, kui ta laulis lapsele häällaulu, ja teist voodis palvetava lapse hääle jaoks. Helispetsialist väitis, et see nõuab kahe kanali kasutamist, aga sellisest asjast ei olnud

kuuldud. „Ennekuulmatu, kuigi mitte võimatu,“ raius Mamoulian vastu ja tõestas, et tal oli õigus. Nüüdseks³⁰ pole 9 kanaligi kasutamine ühe võtte puhul ebatavaline. Stereofoonilistes filmides võib kanalite arv tõusta kuni 50-ni.

Suurendati mikrofonide arvu ja samas parandati nende kvaliteeti. Mikrofonitundlikkust oli võimalik täpselt seada, nii et režissöör võis võtteplatsi teises osas askeldada muude häältega. Liikumatud mikrofonid asendati kiiresti pikkade ritvade otsa riputatud mikrofonidega, millega võidi näitlejaid igale poole järgida. Vähehaaval hakkasid helispetsialistid režissööride surve ees taganema. Tõelisi filmikunstnikke kannustasid uued arusaamad oma kunstiliigi loomusest. Neil oli vastupidavust ja juba mõjuvõimugi, et võidelda oma seisukohtade eest.

Helikasutuse meister René Clair.

Prantslane René Clair³¹ oli vahest esimene režissöör, kes tajus filmis heli kasutamise võimalusi täielikult. Algul oli ta kogu asja vastu ja rõhutas filmi pildiliste elementide tähtsust, teatades, et helifilm ei pea ega saagi tähendada „konserveeritud teatrit“. Selle aja hilitegijatele tundus taoline mõte revolutsioonilisena. Clair andis mõttele siiski vähehaaval hoogu, lavastades kolm vaimukat komöödiat, mis kindlustasid talle kiiresti maailma imeteldavaima ja jäljendatavaima režissööri positsiooni. Filmides „Pariisi katuste all“ („*Sous les Toits de Paris*“, 1929), „Miljonit“ („*Le Million*“, 1931) ja „Kahte õnnelikku südant“ („*A Nous la Liberté*“, 1931), toetus ta võimalikult vähe dialoogile, kasutas muusikat, koori ja heliefekte pildi kontrpunktide täienduseks. Sünkroniseerimata heli, mida kasutati pigemini pildi kõrval kui sellega koos, püüdis Clair saavutada helilisele väljendusele sõltumatust ja vabadust. Miks näidata ukse sulgumist, kui kolksatuse kuulmisest aitab? Või miks kuulata kella tiksumist vaid selleks, et kella näidatakse. Filmis „Miljon“ näeme ahjuserval sarve puhuva poisiga kaunistatud kella. Selles kohas kajab ekraanilt sarve tuututamine. Filmis „Pariisi katuste all“ toimub õine kaklus raudteetammi kõrval.

Pimeduse tõttu ei näe kaklusest peaaegu midagi, aga rähklemise ägedus ilmneb mõddasõostvate rongide kolinas. Filmis „Kaks õnnelikku südant“ pilab Clair südametult sünkroniseeritud heli. Näeme ja kuuleme kangelannat täiel häälel laulmas teda kaugemalt imetlevale kangelasele. Ühtäkki hakkab hääle vigurdama: laul muutub algul ulgumiseks, siis viginaks ning hääbub hoopis. Hetke pärast, noormehe ikka ootavalt aknasse piiludes, ilmub tüdruk tänavale ja laulu on jälle kuulda; nüüd märkame, et oleme kogu aeg kuulanud hoopis teisest korterist kostvat plaadimuusikat.

Kuna Clairi esimesed filmid olid samaaegselt nii muusikafilmid kui filmikomöödiad, suutis ta vahel muutada häbematu kelmikaks. Tõsisemate teemade režissööridel ei ole selleks võimalust, nad peavad ainet edasi andma karmimate ja sirgjooneliste vahenditega. Pürgimus realismile raskendas selliste režissööride vabanemist mikrofonitürraniast ja stuudios levitud harjumuspärasest šabloonidest. Clair aga sai oma tahte kohaselt hüljata realistliku helikasutuse, jätta kogunisti ära tänavale, tehase või ooperi loomulikud helid, kui need ei sobinud tema kavatustega. Ta lõi oma maailma ja vormis seda oma tujude kohaselt. Kuna Clair armastas muusikat ja tantsu, laskis ta oma filmide faabulatu liikuda balletitantsija sammude hõljuva kergusega. Lõputud tagaajamised — tuules lendevate rahatähtede püüdmine filmis „Kaks õnnelikku südant“, „Miljonit“ alguse ja lõpu pöörased olengud — esitatakse rõõmsate ja kaasatõmbavate meloodiate taktis ja koor kommenteerib juhtumusi vaimukate lauludega. Sageli liidab muusika üksteisega terveid stseene. Filmi „Pariisi katuste all“ alguses kaubitseb tänavaulja filmi juhtmeloodia nootidega. Kaamera liikudes pikki tänavat, piiludes korteritesse ja poodidesse, haarab laul nagu ketis ühe inimese teise järel, kuni kõik tänavale elanikud on sellega ühinenud. Sel kombel esitleb Clair kiiresti oma loo peategelasi ja loob filmi alguses rõõmsa meeleolu. Filmis kasutatakse kogu aeg muusikat leidlikult ja sageli ootamatult paljudel eri eesmärkidel. Muusikal ongi Clairi komöödiates üsna keskne osa.

Clairil õnnestus see, mida kõik tolle aja režissöörid olid katsetanud. Ta oli õppinud helifilmi kõiki elemente valitsema sama põhjalikult kui tummfilmi ajal osati valitseda kõike, mis liikus kaamera ees. Üldiseks rahulduseks tõdes ta, et tummfilmi tehnika oli suures osas kasutamiskõlblik: et mitte sõna, vaid pilt sai filmi elama. Heli, eriti sünkroniseerimata, võib anda filmile lisavärvingut, süvendada selle kujutluste maailma, avada meeleolu loomiseks uusi võimalusi. Aga vaid pildi kaasabil.

(Lõpp).

²⁹ Helen Morgan (1900—1941) — 20. aastatel ameerika kohvikulaulja, 30. aastatel esines filmides.

³⁰ Raamatu kirjutamise aeg oli 1957.

³¹ René Clair (René Chomette) (1898—1981) — prantsuse režissöör, filmisteenarist ja -teoreetik.

Fantaseeriv Kreisler

Kuulus viiuldaja *Fritz Kreisler* pakatas huumorist. Kui kolleeg *Mischa Elman* temalt küsis, kes eales kuulnud viiulikunstnikest on temale jätnud sügavaima mulje, vastas Kreisler pikemalt mõtlemata: „Henryk Wieniawski!“. Peaaegu pisarsilmi hakkas ta värvikalt kirjeldama kuulsu poola muusiku mängumaneeri. Koju naasnuna heitis Elman siiski pilgu entsükopeediasse ja... võis veenduda, et Wieniawski surma-aastal oli Kreisler olnud alles pisipoisike.

Teine kord, taas kõneluses Elmaniga, hakkas Kreisler surmtõsisel ilmel tõestama, et kui Paganini pidi kasutama kaksikflažolette, siis olla ta üht nendest mänginud viiulil ja teise heli lihtsalt lisaks vilistanud. Jutu tõepärasuses kahtlema hakanud Elmani veenmiseks haaranud ta isegi pilli ja demonstreerinud veenvalt, „kuidas Paganini ikkagi esines“.

Magav mees

Richard Wagner kutsus „Tannhäuseri“ esietendusele *Giacomo Mayerbeeri*. „Teie arvamus, maestro?“ küsis Wagner lõpuaplasi ajal. Vastuse asemel osutas Meyerbeer mehele publiku hulgas, kes rahulikult oma toolil magas.

Varsti pärast seda vahejuhtumit toimus omakorda Meyerbeeri uue ooperi esmaettekannet ja seekord küsitles tema Wagnerit: „Kallis kolleeg, milline on Teie mulje?“

„Vaadake!“, ja Wagner osutas samut ühele uinunule saalis.

Meyerbeer ei jätnud vastust võlgu. Hetke mõelnud, kostis ta: „Kuid see on ju toosama mehike, ta pole „Tannhäuseri“ esietenduse järel üldse üles ärganudki!“

„Sain sinust aru“

Tuntud vene laulja *Vladislav Pjajko* kirjeldab juhtumit, mis tekkis *Georges Bizet*’ „Carmeni“ etendusel. See läks segakeelsena külalisesinejast don Joséga, kes laulis mõistagi prantsuse keeles, mida publikust üsna vähesed valdasid. Ühes episoodis peab kohalik *Zuniga* talle vastama: „Sain sinust aru!“ See fraas kõlas muidugi vene keeles ja... Suure Teatri saali täitsid kohemaid naerupahvakud.

Žestid ja laul

Kuulus Moskva ooperisolist *Irina Arhipova* jutustas, kuidas kord külalisesitendust *Manchesteris* ägedalt ta hotellitoa uksele koputati. Lauljatar tundis õõrahu häirijas ära vastastoaas elunega inglise lauljatar, kes omas keeles midagi ägedalt seletas. Arhipoval õnnestus žestide abil mõista anda, et ta ei oska sõnakestki inglise keelt. Seepeale mõtles ootamatu külaline hetke ja hakkas itaalia keeles laulma *Azecena aariat* Verdi „Trubadurist“. „Stride la vampa“ („Leegid loidavad“) ja fraasi sama autori „Traviatast“: „Siit linnast, mu armas, läheme nüüd ära...“

Nüüd oli ka kõik Arhipovale selgemast selgem — hotellis oli puhkenud tulekahju ja asukad pidid vestibüüli laskuma.

Segadus aplausist

Lustakas juhtum kuulsu bulgaaria lauljatar *Raina Kabalivanska* meenutustest. Verdi „Othello“ etendusel pärast *Desdemona* „Laulu pajust“ hoovas saalist lavale aplausimüra koos hüüetega „Bis!“. Maestro *Gavazzeni* raevutses, tagus rusikatega dirigendipuldi serva vastu ja hüüdis saali poole: „Vaikust! Selles kohas, poole stseeni pealt, ei tohi plaksutada! Numbrit kordame ainult tervikuna!“

Mina seisin keset lava täielikus segaduses ega teadnud, mida teha. Peitsin ennast *Desdemona* suurde voodisse, katsin end tekiga ja jäin ootama, mis nüüd sünnib. Tasapisi rauges aplaus ja siis kuulsin täiesti arusaamatut muusikat. Pooled orkestrantidest arvasid, et dirigent kavatses „Ave Mariat“ korrata, ülejäänud olid aga veendunud, et etendus jätkub. Tekkiski kohutav kakofoonia. Mõtlesin, et peaksin laulma hakkama. Samas mõistsin, et hetkel voodist välja ronida oleks pentsik. Otsustasin vaikida. Nii kuulsin mina ja kuulis ka publik „aariat“ ainult orkestrilt. See oli tõesti isevärki „kordamine publiku soovil“.

Muusikarong peatub

Helilooja *Artur Honegger* jutustas, kuidas ühel kontserdil oli keegi publiku hulgas kõiki toredasti lustitanud. Kui tema orkestriteost „Pacific 231“ (see aga kirjeldab teatavasti rongisõitu) *Madridis* esmakordselt ette kanti, juhtus järgmine ootamatu lugu. Kohas, kus keel- ja vaskpillide kõla asendub fagottide ja klarnetitega, tuleb pisike paus. Ja just siis kõlas ülemisel rõdult selge hää: „Villa Alba, peatus viis minutit!“

Kõik kohalikud teadsid, et see on vaksal, kus kõik kiirrongid peatuvad sõevarude täiendamiseks.

Tšellist Toscanini

Väljapaistev tšellist *Grigori Pjatigorski* on jutustanud järgmise loo: „Minu suureks unistuseks oli kuulda *maestro Toscanini* tšellot mängimas. Kõik teadsid, et kuulus dirigent oli muusikukarjääri alustanud orkestrandina. Ühe meie reisi ajal Euroopast üle ookeani õnnestus mul ta lõpuks oma kajutisse meelitada, kus mu tšello oli juba ettenägelikult valmis pandud. Toscanini võttis istet, ma ulatasin talle pilli ja poogna. Siis hakkas ta häälestama, ise porisedes: „La on liiga kõrge, aga sol madal!“ Nii ta kruttis häälesuvirbleid. Möödus viisteist minutit, tema aga ikka häälestas. Lootsin, et peatselt hakkab kõlama ka mingi muusikapala.“

Kuid häälestamine jätkus, kuni meid kutsuti lõunalauada. Nii polegi ma saanud Toscanini tšellomängu kuulata. Veelgi enam, oleksin üllatunud, kui teaksin kedagi, kellel oleks õnnestunud teda selleks meelitada.“

Fenomenaalne Paganini

Niccolo Paganini oli fenomenaalne viiuldaja, kuid ka fenomenaalne ihnur. Ta oli enesele terve varanduse kokku viiuldanud, kuid *Hector Berlioz*ilt tellitud altviiulikontserdi honorari pidi pururikka viiulivirtuosi eest ära tasuma siiski keegi üsna kõrvaline muusikasöber, et summutada puhkeda ähvardavat skandaali.

Kunst ja äri

Eelmises „ML-s“ sellel kohal ilmunud nupuke heliloojate peldikuskäimisele on tekitanud parasjagu elevust. Valuutakauplus on nüüd minevik, kuid põhiprobleemid äri ja kunsti suhetest on jäänud. Kui sellest loost tahetakse meie praeguse elu naljakate külgede äramärkimise kõrval midagi enamat välja lugeda, oleks see minu arvates juba kurjast.

Olen ise äriga tegelnud, seda ka „Muusikalehe“ ülalpidamiseks, ning leian, et kahjurõõmus itsitamine pole küll omal kohal. Ma ei tea, kui kõrgeks on tõusnud Heliloojate Maja üür, kuid sellised äriideed, ka teistes vormides, peaksid meie kultuuriasutuste ellujäämise nimel levima. Näiteks üürib kultuuriasutus mõnele aktsiaseltsile toa, et püsima jääda ja oma vajalikku tööd tegevatele inimestele palka maksta.

Kultuuriasutused on enamasti eelarvelised. Ainult riigile ei saa loota. Ta on veel noor ja juhtimatu. Ta abistab, kuid kaootiliselt. Kui me „Muusikalehte“ luues oleksime ootama jäänud riigi poolt eraldatavat paberit, oleks leht hakanud ilmuma pool aastat hiljem jne. jne. Sellist ebastabiilsust pole meile vaja.

Mart Vainu

Teadaanne

22.—23. oktoobril kell 10—14 toimub Tallinna Pedagoogika-instituudi õppekorpuses, Viru väljak 2 (end. Klementi kutsekooli hoone) loeng ja praktikum teemal „Katoliku kiriku laul X—XVI sajandil“. Lektoriks on dr. Mary Barry Cambridge'ist. Eelregistreerimine Muusikaõpetajate Liidus tel. 63 18 47.

Peatoimetaja: Mart Vainu

Tegevtoimetaja: Mati Põdra

Sisutoimetaja: Aime Kons

Lõuna-Eesti korrespondent: Marina Tamme

Masinakiri: Piret Jutta

„Kiir“, tell. 3940

Väljaandja:

„FRATRES“ ja EV Kultuuriminis-

teerium.

Tallinn 34 (EE0034) pk. 996.

Teisipäeval ja neljapäeval 14.30—

16.00 52 51 24